

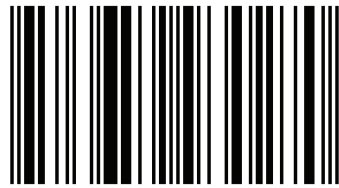
"Erken Çocukluk Dönemine Disiplinler Arası Bakış" kitabı on beş yazar ve iki editörün katkılarıyla hazırlanan; eğitim fakültesi öğrencilerine, öğretmenlere, akademisyenlere ve velilere hitap eden, alana disiplinler arası bir bakışla yaklaşan akademik bilimsel bir kitaptır. Kitabımız beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "Erken Çocukluk Çağında Gelişim"dir. İkinci bölüm "Dünden Bugüne Okula Hazırbulunuşluluk"tur. Üçüncü bölüm "Erken Çocukluk Çağında Eğitim"dir. "Erken Çocukluk Çağında Dil ve Edebiyat" dördüncü bölüm iken "Erken Çocukluk Çağında Özel Eğitim" beşinci ve son bölümdür.

Ömer Özyılmaz (Ed.)
Hatice Kadioğlu Ateş (Ed.)

Ömer ÖZYILMAZ, Hatice KADIOĞLU ATEŞ, Latife KABAKLI ÇİMEN, Fatma YAŞAR EKİCİ, Hatice VAĞANSEVER BAYRAKTAR, Özlem GÜNEŞ, Gülcan ARUSOĞLU, Necmettin ÖZMEN, Nil Didem ŞİMŞEK, Çiğdem Nilüfer UMAR, Zeki ILGAR, Arzu ARSLAN BUYRUK, Beyza KIRCA, Beyzanur YILDIRIM, Semra COŞGUN ILGAR.

Erken Çocukluk Dönemine Disiplinler Arası Bakış

978-3-659-93027-0

Ömer Özyılmaz, Hatice Kadioğlu Ateş (Eds.)

**Erken Çocukluk Dönemine Disiplinler
Arası Bakış**

Türkçe Özel Seri

Impressum / Knye

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek: Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten sind im Internet über <http://dnb.d-nb.de> abrufbar.

Alle in diesem Buch genannten Marken und Produktnamen unterliegen warenzeichen-, marken- oder patentrechtlichem Schutz bzw. sind Warenzeichen oder eingetragene Warenzeichen der jeweiligen Inhaber. Die Wiedergabe von Marken, Produktnamen, Gebrauchsnamen, Handelsnamen, Warenbezeichnungen u.s.w. in diesem Werk berechtigt auch ohne besondere Kennzeichnung nicht zu der Annahme, dass solche Namen im Sinne der Warenzeichen- und Markenschutzgesetzgebung als frei zu betrachten wären und daher von jedermann benutzt werden dürften.

Deutsche Nationalbibliothek tarafından yayınlanan bibliyografik bilgiler: Deutsche Nationalbibliothek, bu yayını Deutsche Nationalbibliografie'de listeler; detaylı bibliyografik bilgi İnternet'te <http://dnb.d-nb.de> sitesinde mevcuttur.

Bu kitapta bahsedilen herhangi bir marka ve rn adı, tescilli marka, marka veya patent korumasına tabidir ve ilgili sahiplerin ticari veya tescilli markalarıdır. Marka, rn, ortak ve ticari adların, ürün açıklamalarının v.s. işbu eserde özel işaretleme olmadan bile kullanılması, hiçbir surette, bu çeşit adların tescilli marka ve marka korunması kanunu açısından kısıtlanmamış ve böylece herkes tarafından kullanılabilir olduğu şeklinde yorumlanamaz.

Coverbild / Kitap kapağı resmi: www.ingimage.com

Verlag / Yayıncı:

LAP LAMBERT Academic Publishing

ist ein Imprint der / yayınevinin bir ticari markasıdır

Omniscriptum GmbH & Co. KG

BahnhofstraÙe 28, 66111 Saarbrücken, Deutschland / Germany

Email / E-posta: info@omniscriptum.com

Herstellung: siehe letzte Seite /

Basım yeri: son sayfaya bakın

ISBN: 978-3-659-93027-0

Copyright / Telif hakkı © 2016 Omniscriptum GmbH & Co. KG

Alle Rechte vorbehalten. / Her hakkı saklıdır. Saarbrücken 2016

Erken Çocukluk Dönemine Disiplinler Arası Bakış

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Ömer ÖZYILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Hatice KADIOĞLU ATEŞ

YAZARLAR

Prof. Dr. Ömer ÖZYILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Hatice KADIOĞLU ATEŞ

Yrd. Doç. Dr. Latife KABAKLI ÇİMEN

Yrd. Doç. Dr. Fatma YAŞAR EKİCİ

Yrd. Doç. Dr. Hatice VATANSEVER BAYRAKTAR

Yrd. Doç. Dr. Özlem GÜNEŞ

Yrd. Doç. Dr. Gülcan ARUSOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Necmettin ÖZMEN

Yrd. Doç. Dr. Nil Didem ŞİMŞEK

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Nilüfer UMAR

Yrd. Doç. Dr. Zeki ILGAR

Araş. Görev. Arzu ARSLAN BUYRUK

Araş. Görev. Beyza KIRCA

Araş. Görev. Beyzanur YILDIRIM

Semra COŞGUN ILGAR

KİTAP BÖLÜMLERİ

Erken Çocukluk Çağında Gelişim

Prof. Dr. Ömer Özyılmaz

Erken Çocuklukta Kişilik Gelişimi.....7

Yrd. Doç. Dr. Hatice Kadioğlu Ateş

Erken Çocuklukta Yetişkinliğe Empatinin Gelişimi.....27

Araştırma Görevlisi Arzu Arslan Buyruk

Erken Çocukluk Dönemindeki Öğrencilerin Zihinsel Modelleri.....81

Yrd. Doç. Dr. Latife Çimen

Erken Çocukluk Döneminde Sosyalleşme.....99

Araştırma Görevlisi Beyza Kırca

Erken Çocukluk Döneminde Bağlanma.....151

Yrd. Doç. Dr. Gülcan Arusoğlu ve Araştırma Görevlisi Beyzanur

Yıldırım

Erken Çocukluk Döneminde Beslenme: Oyun Çağından, Okul Öncesi Döneme.....165

Dünden Bugüne Okula Hazırbulunuşluk

Yrd. Doç. Dr. Hatice Vatansever Bayraktar

Erken Çocukluk Eğitiminden İlkokula Geçişte Hazırbulunuşluk.....191

Yrd. Doç. Dr. Özlem Güneş

Erken Çocukluk Dönemine Dair Unutulmuş Bir Gelenek: Bed'-İ Besmele-
Âmin Alayı.....223

Erken Çocukluk Çağında Eğitim

Yrd. Doç. Dr. Fatma Yaşar Ekici

Erken Çocukluk Eğitiminde Reggio Emilia Yaklaşımı: “Çocuğun Yüz Dili”.....245

Erken Çocukluk Dönemine ve Eğitimine Farklı Bir Bakış: Montessori Yaklaşımı.....271

Yrd. Doç. Dr. Hatice Kadioğlu Ateş

Erken Çocukluk Döneminden İlkokula Dinleme Becerisinin Gelişimi.....293

Erken Çocukluk Çağında Dil ve Edebiyat

Yrd. Doç. Dr. Necmettin Özmen

Çocuk Melek Mi, Nur Mu, Çiçek Mi...?.....331

Yrd. Doç. Dr. Nil Didem Şimşek

Okul Öncesi Dönemde Ana Dili Eğitiminde Metaforik Algı Oluşturabilme Süreci Üzerine.....363

Erken Çocukluk Çağında Özel Eğitim

Yrd. Doç. Dr. Zeki Ilgar ve Semra Coşgun Ilgar

Erken Çocukluk Döneminde Kaynaştırma Eğitimi.....377

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Nilüfer Umar

Erken Çocuklukta Özel Eğitim.....423

Erken Çocuklukta Üstün Zekalı ve Yetenekliler483

ERKEN ÇOCUKLUKTAN YETİŞKİNLİĞE EMPATİNİN GELİŞİMİ

Yrd. Doç. Dr. Hatice KADIOĞLU ATEŞ

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Özel Eğitim Bölümü

Giriş

Empati uzun yıllardır araştırmalara konu olan bir kavramdır. Empati için sosyal varlıklar olan bireylerin içinde buldukları toplumla iletişiminde başarılı olabilmelerindeki anahtar kavramdır denilebilir. Empati, gerek günlük hayatta gerek akademik hayatta tüm bireyleri yakından ilgilendiren kişilerarası iletişimin önemli bir boyutudur. İnsan empati kurabilmek için öncelikle kendisini tanımalıdır. Özsaygısı olan, kendiyile barışık birey başkalarıyla ilişkisinde empati kurabilme yeteneği gösterebilir. Empati kurma becerisi, bireyin hayatını kolaylaştırmaktadır. Empati eğitimle kazanılabilmekte ve geliştirilebilmektedir. Öğretmen, hemşire, doktor gibi kamu hizmeti veren bireylerin yanı sıra ev hanımı olan sadece yan komşusuyla iletişim halindeki bir bayanın da empati kurma becerisine sahip olması dünyaya hoşgörünün hakim olabilmesi için kaçınılmaz unsurdur. Öğrencilerimize ilkokuldan itibaren seçmeli ya da zorunlu ders olarak verilebilecek olan empati kavramı işbirlikçi öğrenme, akran dayanışması, örnek olay, projeye dayalı yaklaşım vb gibi çağdaş tekniklerin kullanımıyla da geliştirilebilmektedir. Öğrencilerin empatik davranışlarının, anlayışlarının ve sosyal davranışlarının akran yardımlaşması sağlandığı zaman arttığı görülmüştür.

Eğitimdeki yeni anlayış; insanlar arasındaki saygının gün geçtikçe artması ve değerinin fark edilmesi, canlıya atfedilen değer, karşısındakini anlama çabası gibi olumlu etik davranışların kazandırılmasında etkilidir. Gelişen nesil empatik becerisi yüksek bireylerden oluşursa toplumdaki huzurun ve refahın artacağı, şiddetin azalacağı, hoşgörü ve barış içinde bir hayat yaşanacağı hatta suç işleme vakalarının da büyük ölçüde azalacağı araştırmalarda ortaya çıkmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı,

Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı gibi yönetim organlarının hem çalışanlarına hem de mağdurlara empatik eğitim vermesi toplumun huzuru, güvenliği, yaşanabilirliği açısından oldukça önemlidir.

Empati

Empati, diğ erinin duygularını, duygularının yoğunluğunu ve anlamını algılama yeteneğidir (Whirter ve Acar; 1998: 109). Empati, kişinin kendisini bir başkasının yerine koyup onun duygu ve düşüncelerini, onun konumundan anlama ç abasına girme sürecidir (Kabapınar, 2002: 173). Empati, bir insanın kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır. Empati terimi Almanca'daki "einfühlung" ve Eski Yunanca'daki "empathia" terimlerinden gelmektedir. Einfühlung Almanya'da estetik ve psikoloji alanlarındaki çalışmalarda bir kavram olarak ortaya çı kmıştı. Bir insanın kendisini karşısındaki bir nesneye yansıtması, kendini onun içinde hissetmesi ve bu yolla o nesneyi kendi içine alarak anlaması sürecidir. Günümüzde "empati " denildiğinde akla Carl Rogers ve onun çalışmaları gelir. Carl Rogers'in 70'li yıllarda ulaştığı empati anlayışı bugün çoğunluğun uzlaştığı bir tanıma dönüşmüştür (Dökmen, 2006).

İnsanlar arası ilişkilerde karşılıklı anlayış ve olumlu iletişim ortamı yaratılmasında iletişime giren kişilerin karşılıklı empati kurma becerisine sahip olmaları oldukça önem taşımaktadır. Sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurmada empatinin ne denli önemli olduğu bir çok klinik ve ampirik çalışmayla ortaya konmuştur. Bu çalışmalar sonucunda yüksek empati düzeyi ile başkalarına yardım etme davranışı, düşük düzeyde saldırganlık ve bütün olarak zihinsel sağlık arasında olumlu yönde ilişki olduğunu ortaya konulmuştur (Bryant, 1982).

1950'li yıllara bakıldığında empatinin yalnızca bilişsel bir yapı olarak algılandığını görmekteyiz. Bu yıllarda empati kurma, karşımızdaki kişinin kişilik özelliklerini algılama, anlama olarak düşünülmektedir. 1960'lı yıllara gelindiğinde ise empatinin hem duyuşsal hem de bilişsel öğeleri olduğu kabul görmeye başlamış ve empati kurma karşımızdaki kişi gibi hissetme olarak

yorumlanmıştır. 1970'li yıllardan itibaren ise empati kavramı belli bir durum ve zamanda karşımızdaki kişinin duygularını anlama ve bu duyguya uygun tepkilerde bulunma anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Dökmen, 2005).

Empatiye duyuşsal boyut ekleyen Rogers'a göre empati, üç temel öğeye dayanmaktadır. 1) Bir kişi karşısındaki ile belli bir konuya ilişkin empati kurabilir. 2) Empati kuran kişi, bu konuya ilişkin olarak, empati kurduğu kişinin hissettiklerini hisseder. 3) Empati kuran kişi, karşısındaki duygularını anladığını onun hissettiklerini hissettiğini ona sözel olarak veya sözsüz davranışlarla aktarır (Dökmen, 1988).

Empatik beceri eğitimi konusu 1960'lı yıllardan beri tartışılan ve incelenen bir konu olup, empatik eğilimin bir kişilik özelliği olduğu, empatik becerinin ise eğitimle kazandırılabilceği ileri sürülmektedir (Yıldırım, 1992).

Eski Yunanca'daki "sympatheia" teriminden İngilizce'ye "sympathy" olarak aktarılan terimin kelime anlamı, "birişyle birlikte acı çekmek"dir. Bir insana sempati duymak demek, o insanın sahip olduğu duygu ve düşüncelerin aynısına sahip olmak demektir. Karşındaki kişiye sempati duyulduğunda, onunla birlikte acı çekilir ya da sevinilir. Empati kurulduğunda ise karşındaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlamak esastır. Sempati duyulan kişinin yerine geçmek ve onu anlamak şart değildir; sempatide "yandaş" olmak esastır. Empati kurulduğunda ise karşındaki kişiyle aynı duyguları ve görüşleri paylaşmak gerekmez; sadece onun duygularını ve düşüncelerini anlamaya çalışmak gereklidir (Wispe, 1991: 80).

Öğrencinin kendisini doğru anlaması ve doğru ifade edebilmesi için empatik anlayışın sergilendiği empatik sınıf ortamına ihtiyaç vardır. Empatik sınıf anlayışının baskın olduğu bir sınıfta öğretmen, öğrencileri kendi bakış açısı doğrultusunda yönlendirmeden, kendi görüşlerini öğrencilere empoze etmeden her öğrenciyi olduğu gibi içtenlikle kabul etmesi gerekir (Murat, Özgan ve Aslantaş, 2005).

Öğrencilerin duygularını ve bakış açılarını kavrayabilen öğretmenler, öğrencilerinin gereksinimlerini anlayabilir. Böylece, öğrenciler öğrenmeye,

yaratıcılığa ve paylaşma üzerinde yoğunlaşabilirler. Empati kuramayan öğretmenler, öğrencilerin duygularını ihmal ederek önemli ölçüde bütün gruba, konuya ve programa yoğunlaşarak onların motivasyonlarının kaybolmasına neden olmaktadır (Cooper, 2002). Wilson ve Kneisl (1988) empatik anlayış olmadan kişilerin duygusal dünyalarına girmenin mümkün olamayacağını belirtmektedirler. Öğretmenlerin öğrencilere yardım etmesi gereği çok açık olduğundan öğretmenlerin öğrencilerle olan ilişkilerinde daha sağlıklı iletişim kurmak için empatik iletişimi bir tutum haline getirmesi gerekmektedir. Araştırmalar akademik başarının %50'sinin geleneksel zekâ, kalanının ise sosyal ve duygusal zekâyâ dayalı olduğunu göstermektedir (Liff, 2003).

Empatik sınıf atmosferinin oluşturulduğu bir ortamda yer olan birey; gelişmeye daha açık, savunmasız, daha sosyal ve yapıcı olur. Böylece birey kendini daha güvenli bir ortamda hissederek istedik davranışlar gösterecektir. Bu ortamdan yoksun geleneksel eğitim anlayışının hüküm sürdüğü sınıflarda öğrenci hep bir başkasının istediği birileri olmaya çalışacak, bu da mümkün olmadığı için öğrenci sınıf ortamında bulunmaktan zevk almayacak, ruhsal dengesi bozulacak, okulu itici, katı kuralların sergilendiği bir yer olarak görüp işi savsaklayacak ve sonuçta başarısız olacaktır. Başarısız olan öğrenci başarısızlığı kabullenerek, sorumsuz ve üretken olmayan bir birey olacaktır (Özgan, 1999, 3).

Sosyal varlıklar olarak insanlar, karşılıklarını anlamayı ve ona karşılık vermeyi gerektirecek ilişkiler içerisine girerler. Doğal yapımızda olan karşılıklarını anlama yeteneği bu ilişkiden doğar. Bu yüzden ilişkilerimizde olaylara farklı açılardan bakabilmek önemlidir. Bu yaklaşım bir anlamda kişinin dünyaya bakışını ve onun nasıl iletişim kurduğunu etkiler. Başkalarına karşı empatik yaklaşım sergilemek, hem kişinin kendisini rahatlatmasına hem de karşıdaki kişinin kendini değerli hissetmesine yardım eder. Empatik becerilere sahip olan kişilerin, çevreleri tarafından sevilme ihtimalleri yüksektir. Yapılan araştırmalar, empati kurma becerisi ile işbirliği

arasında ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır (Morcus, Tellen ve Roke, 1979 akt. Dökmen; 2002, s.147).

Çocukta Empatinin Gelişimi

Araştırma sonuçları, empatinin kökünün bebeklik dönemine kadar uzanabildiğini gösterir. Neredeyse doğdukları günden itibaren, bebekler bir diğerinin ağladığını duymaktan rahatsız olur; bazıları, bunu empatinin en erken örneği sayar (Goleman, 1989).

Henüz dokuz aylık olan Hope, başka bir bebeğin düştüğünü gördüğü anda gözleri doluyor ve sanki camı acıyan kendisiymiş gibi annesinin kucağına tırmanıp rahatlatılmak istiyordu. On beş aylık Michael ise, kendi ayısını ağlamakta olan arkadaşı Paul'e veriyor, ancak Paul'un ağlamaya devam ettiğini görünce onu sakinleştiren battaniyesini bulup veriyordu. Komşunun bebeği ağlıyor. Jenny ona yaklaşıp bisküvi vermeyi deniyor. Peşinden dolanıp kendi kendine sızlanmaya başlıyor. Sonra onun saçını okşamaya çalışıyor ama Jenny hala kaygılı görünüyor. Ona oyuncaklar getirmeye devam ederek, başını, omuzlarını hafifçe pat patlıyor. Gelişmelerinin bu evresinde, çocuklar başkalarının duygusal rahatsızlıklarına gösterdikleri genel hassasiyet bakımından farklılaşmaya başlarlar; bazıları Jenny gibi keskin bir duyarlılığa sahipken, bazıları ise umursamaz davranır. Yapılan araştırmalar, empatik ilgi farklılıklarının büyük ölçüde ailelerin çocuklarını nasıl terbiye ettiklerine bağlı olduğunu göstermiştir. Davranışlarının karşı tarafı nasıl bir sıkıntıya soktuğuna dikkat çeken bir terbiye tarzı, yani "yaramazlık yaptın" yerine "bak onu ne kadar üzdün" denmesi, çocuklara daha fazla empati kazandırmaktadır. Araştırmacılara göre, çocuklardaki empatiyi şekillendiren bir diğer etken, biri sıkıntıdayken diğerlerinin ona nasıl yaklaştığını görmesiydi; özellikle sıkıntıda olan kişilere yardımcı olmak konusunda, çocuklar gördüklerini taklit ederek empatik tepki repertuarlarını geliştirmektedir (Radke-Yarrow, Zahn-Waxler, 1984).

İnsanlarda görme, doğumla aktif hale gelmekte ve yüzleri tercih etme eğilimi göstermektedir. Yüzleri tercih etme, genellikle ortamdaki diğer kişilerden

ziyade anneyi tercih etmekle başlar. Onun bu davranışı, hayatta kalmasını sağlar ve bu bebeğin ilk sosyal bağlantısının temelini oluşturur. Bu durum bize, başkalarındaki sıkıntıyı fark etmenin bebeklik döneminde başladığını göstermektedir. Marshall'ın empati modelinin ilk aşaması, başkalarının duygularını tanıma aşamasıdır. Bebekler başkalarının sıkıntılarını erken tanıyabilmektedirler. Örneğin, araştırmalar, yeni doğan bebeklerin, bilgisayarla simüle edilmiş ağlama ve kendilerinden daha büyük bebeklerin ağlamalarından çok, yeni doğan diğer bebeklerin ağlama seslerine tepkiyle ağladıklarını göstermektedir (Martin ve Clark,1982; Sagi ve Hoffman,1976, akt. Goleman, 2004:128).

Ungerer ve ark. (1990), bebeklerin başkalarına yönelmiş tepkileri 12 aylıkken sergilediklerini bildirmişlerdir. Onlar, bebeklerin sıkıntılara karşı tepkilerini, stresi en aza indiren, kendine odaklı başa çıkma stratejileri (parmak emme gibi) geliştirerek gösterdiklerini öne sürmektedirler. Ungerer ve arkadaşları bu gelişmenin aşağıdaki durumlarda gerçekleştiğini ileri sürerler. Bunlar, (1) çok küçük bebekler ortamdaki sıkıntıya, stresten kaçınmak için kendine odaklı bir tepki verirler, (2) bebeklerin kendi organize edeceği becerileri geliştikçe, ortamları ilgililerini kesmeden dikkatlerini sıkıntı veren uyarıcılardan uzaklaştırırlar ve (3) bebekler aşırı uyarılmadan, sıkıntı verici uyarıcılar üzerinde dikkatini koruyabilmektedir.

Empatik iletişim becerisini geliştirmede kullanılan teknikler dört grupta toplanabilir (Öz, 1992):

1. Bilgi verme (didactic) : İletişim ve empati ile ilgili teorik bilgilerin anlatılmasıdır.
2. Yaşantısal deneyim kazandırma (experimental): Eğitime katılanların bir başkasıyla gerçekleştirdikleri iletişimlerini, eğitimi veren uzman tarafından eleştirilmesidir.
3. Model gösterme (modeling): Eğitimi veren kişinin bir başkasıyla gerçekleştirdiği iletişimlerini, eğitime katılanlar tarafından model alınarak empatik iletişim kurmayı öğrenmeleridir.

4. Rol oynama (rol playing) : Eğitime katılanların, duruma göre karşısındaki kişilerin rolüne girerek iletişim kurmalarıdır.

Rol oynama tekniği, psikodrama içinde çok sık kullanılmakta, iletişim becerisini ve empatik duyarlılığı artırmada etkili olmaktadır. Rol oynama tekniğinde kişi, karşıdaki kişinin rolüne girerek, olaylara onun bakış açısından bakmaya ve onun hissettiklerini hissettirmeye çalışılır.

Okul öncesi çocuklara karşı yaklaşımı duyarlı, cezalandırmayan ve otoriter olmayan annelerin, çocuklarının daha yüksek seviyede duygusal ve bilişsel empatiye ve sosyal davranışlara sahip olduğu gözlenmiştir (Eisenberg, Lennon ve Roth 1983; Eisenberg ve Musser 1978, Kestenbaum, Farberve Sroufe 1989; Zohn-Wavler, Radke-Yarrow ve King, 1979, akt. Cotton, 2001). Çocuklarla düşünmek, onlar küçük olsalar bile paylaşmanın ve iyi olmanın önemini konuşmak çocukta empatiyi geliştirmekte ve sosyalleşmesinde de etkili olmaktadır (Clarke 1984; Kohn,1981; Ludd, Lange ve Stremmel,1983; Zohn-Waxler, Radke Yarrow ve King ,1979 akt. Cotton, 2001). Anne-babaların çocuklara ve çocuklarıyla olan beraberliklerinde, diğer insanlara olan empatik ve ilgili yaklaşımları, çocukların davranışlarını ve sosyalleşmesini etkiler (Eisenberg ve Mussen, 1991; Zahn, Waxer, Radke,Yarrow ve King, 1979 akt. Cotton, 2001). Çocuklar başkalarını incittiği ve üzdüğü zaman, çocuğa bu davranışın neden zararlı olduğunu anlatma ve kendilerini nasıl affettirebilecekleri hakkında öneriler sunulması desteklenmelidir (Kohn 1991; Zahn,Waxler ,Radke-Yarrow ve King, 1979 akt. Cotton, 2001). Anne-babaların okul çağındaki çocukların duygularını ve problemlerini paylaşmaları yönündeki teşvikleri, bu çocuklarda empati gelişimine olumlu etki yapar (Clarke, 1984 akt. Cotton, 2001). Olumlu karakteristik özellik atfetme veya olumlu övgü, çocukların sosyal davranışlar sergilemelerinin nedeninin onların doğası gereği olduğunu vurgulamayı amaçlayan bir etkinliktir. Olumlu kişisel özellik aşılamanın empatik anlamayı ve empatik davranışları geliştirmede etkili bir yol olduğu görülmüştür. Örneğin, bir öğretmen çocuğa “Bahse girerim Susie ile paylaşacaksın. Çünkü

sen diğer insanları mutlu etmeyi seven iyi birisin.” şeklinde bir ifade söyleyebilir. Araştırmacılar (Kohn 1991; Mills ve Grusek 1989 ve Perry, Bussey ve Freiberg 1981 akt. Cotton, 2001) çocukların olumlu karakteristik özelliklere sahip oldukları yönünde teşvik edildiğinde, bu kişisel özelliğe paralel olarak davranışlarının performansını arttırdığını saptamışlardır. Empati geliştirme yönteminin, empatik duyguları ve anlamayı geliştirdiği ve sosyal davranışları arttırdığını göstermektedir. Bu, her yaş grubundaki çocuklar ve yetişkinler için geçerli, kapsamlı empati programlarını ve kısa dönemli eğitimleri karakterize eder. Empati yaklaşımlarının içinde olup, empatinin gelişmesiyle ilişkili olan öğeler;

1. Kişisel Algılama Eğitimleri ve Empatik Cevaplama: Öğrencilere empatinin ne olduğunu, nasıl geliştirileceğini, başkalarının ve kendilerinin farklı duygusal durumlarını nasıl tanımlayacakları ve başkalarına nasıl olumlu cevap verebileceklerini öğretmeyi amaçlayan bilişsel bir yaklaşım, çocukların empatik algılamalarını ve becerilerini geliştirir (Black ve Phillips, 1982; Herbek ve Yammarino 1990; Kalliopuska, 1993; Kremer ve Dietzen, 1991; Pecukonis, Perry, Bussey ve Freiberg, 1981 akt. Cotton, 2001).
2. Kişinin Kendi Duygularına Odaklanması: Çocuğun başkalarını algılama ve tanıma yeteneği artırılmak istendiğinde, ilk olarak çocukların kendi duyguları üzerinde durmalarını sağlamak daha yararlı ve etkilidir (Black ve Phillips, 1982; Dixon, 1980 akt. Cotton, 2001).
3. Kişinin Kendi ve Diğerleri Arasındaki Benzerliklere Odaklanması: Çocukların dikkatlerini kendileri ile başkaları arasındaki benzerliklere odaklamalarını sağlayan aktiviteler, bilişsel empatinin aktarılmasında etkilidir (Black ve Phillips 1982; Brehm, Flecher ve West 1988; Clarke 1984; Dixon 1980 ve Hughes, Tingle ve Sawin 1981 akt. Cotton, 2001). Bu benzerlikleri tanımlamak kişinin kendi duygularına odaklanmasından sonra takip edilecek ilk adımdır. Hahn (1980), kültürler arası empatinin, sınıf aktivitelerinin ilk önce diğer kültürler ve kişinin kendi toplumu arasındaki benzerliklere odaklanması ve daha sonra farklılıkların tartışılmasını içeren

aktiviteler yolu ile geliştirilebileceğini örnekler yolu ile açıklamıştır (Akt. Cotton, 2001).

4. Rol Alma veya Rol Oynama: Çocukların ya da yetişkinlerin gerçek ve düşsel bir kişinin rolünü alması ve bu kişinin duygularını, davranışlarını hayal etmesi veya canlandırması şeklinde planlanan aktiviteler, bilişsel ve duyuşsal empatinin geliştirilmesinde etkilidir (Barak, etal. 1987; Black ve Phillips 1982; Herbek ve Yammarino 1990; Kremer ve Dietzen 1991; Morgan 1983; ve Underwood ve Moore 1982 akt. Cotton, 2001). Çocuklardan bir hayvanın, bir bitkinin veya cansız bir objenin herhangi bir noktasını hayal etmeleri istendiği zaman bile empatik gelişiminin arttığı görülmüştür. Rol almanın özel bir durumu olan ve diğer insanlarla olan benzerliklerin tanımlanması gibi aktiviteler, fiziksel kusuru olmayan öğrencilerin fiziksel kusuru olan öğrencileri anlaması ve empati düzeyini artırması yönünde kullanılır (Aktaran Cotton, 2001)

İlgili Araştırmalar

Empati ile ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan makale, lisansüstü tez araştırmaları ve proje çalışmalarının bulgularına yer verilmiştir. Araştırmalar iki başlık altında ele alınmıştır. Birinci kısımda erken çocukluk dönemindeki çocuklarla (0-8 yaş arası) ailelerinin örneklem grubu olarak ele alındığı araştırmalara yer verilmiştir. İkinci kısımda ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki bireylerin örneklem grubu olarak ele alındığı araştırmalara yer verilmiştir.

Erken Çocukluk Dönemindeki Çocuklar ile Ailelerinin Konu Edinildiği Yurt İçi ve Dışında Yapılan Araştırmaların İncelenmesi

Kahraman ve Akgün (2008), empati becerileri eğitiminin okul öncesi dönemdeki çocukların empati becerilerini artırdığını sorun davranışlarını ise azalttığını göstermiştir. Araştırma bulguları, okul öncesi dönemdeki

çocukların empati eğitiminden yararlanabildiklerini göstermiştir. Empati eğitiminin bu dönem çocuklarının sorun davranışlarını azalttığı söylenebilir.

Kochanska (2003), “Farklı Bağlanma Hikayeleriyle Çocuklarda Duygusal Gelişim: İlk Üç Yıl” isimli çalışmasında 112 çocuktan yararlanarak boylamsal olarak korku, öfke ve sevinç duygularının gelişimi izlenmiştir. Çocuklar 9, 14, 22 ve 34 aylıkken onların korku, öfke ve sevinç duygularını ortaya çıkaracak şekilde dizayn edilmiş standart laboratuvar olayları ile gözlenmiştir. 24 aylıkken anne-çocuk bağlanma şekline değer biçilmiştir. Bağlanma grupları (kaçarak, güvenli, direnen, altüst edilmiş-sınıflandırılmamış) duygusal gelişimin yörüngesinde farklılıklar göstermiştir, ve farklılıklar 14. ayda ilk kez aşıkardır. Direnen çocuklar en çok endişeli ve en az sevinçli ve korkusu en güçlü duygusu olanlardır. Sevinçlerini ortaya çıkarmak için dizayn edilmiş olaylarda bile güvenli çocuklardan daha da acı ile karşılık verdikleri görülmüştür. Boylamsal olarak 2. ve 3. yaşlarda güvenli çocukların anlamlı derecede daha az öfkeli oldukları tespit edilmiştir. Karşıt olarak güvensiz çocukların negatif duyguları artmıştır. Kaçan çocukların daha çok korkak çocuklar olduğu, direnen çocukların daha az sevinçli çocuklar olduğu ve altüst edilmiş-sınıflandırılmamış çocukların öfkelerinin arttığı belirlenmiştir. 33 aylıkken en üst seviyede güvenli bağlanma olduğu, çocukların daha az korku ve öfke duygularını gösterdikleri ve sevinçlerini ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanmış olaylara daha az acı ile karşılık verdikleri bulunmuştur.

Yüksel (2004), empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik beceri düzeyini artırmadaki etkisi incelenmiştir. Empati eğitim programının içeriğinde farklı duyguları (üzüntü, mutluluk, kızgınlık, korku) tanıyabilme, verilen bir durumun hangi duyguyu yansıttığını fark edebilme; kendi duygularını tanıyabilme ve ifade edebilme, başka insanların aynı olayda farklı duygular yaşayabileceğini anlayabilme, dinleme becerisini geliştirebilme, empatik tepki verebilmeyi geliştirebilme, empatik tepki verebilmeyi alışkanlık haline getirebilme konularına yer verilmiştir.

Programın içeriği, ilgili kuramsal görüşler ve araştırma sonuçları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Geliştirilen programda öncelikle çocuklara duygularla ilgili bilgi verilmiş, hangi duygu durumunda neler yaşadıkları tartışılmış, bir duygu durumunu yaşarken beden ve yüzlerinin nasıl bir ifade aldığına dikkat etmeleri sağlanmıştır. Daha sonra diğer insanlardaki bedensel ipuçlarını tanımaları öğretilmiştir. İlk iki oturum duyguların tanınmasına ayrılmıştır. Bu biçimde bilgi verme tekniği kullanılarak çocukların bilişsel empatilerinde gelişme sağlanmaya çalışılmıştır. Bilişsel empati, bireyin karşısındaki kişinin duygularını, düşüncelerini anlayabilme becerisi olarak tanımlandığında çocukların, karşılarındaki kişilerin duygu ve düşüncelerini anlayabilmeleri için öncelikle bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Daha sonraki oturumlarda aynı olay karşısında farklı insanların farklı tepkiler verebileceği öğretilmiştir. Bu amaçla çocukların rol oynama tekniğiyle farklı rollere girmeleri sağlanmıştır. Rol oynama tekniği kullanılarak çocukların hem duygusal hem de bilişsel empatilerinde gelişme sağlanmaya çalışılmıştır. Duygusal empati, diğer kişinin duygularına duyarlı olmayı ve duygularını paylaşmayı kapsamaktadır. Rol oynama tekniğiyle çocukların çeşitli rollere girerek, girdikleri rollerdekilerin nasıl hissettiklerini anlamaları ve olaylara onların bakış açılarıyla bakmaları sağlanmıştır. Böylece, benzer bir durumda karşılaştıklarında karşılarındaki kişinin yaşadığı duyguyu anlayabilme ve paylaşabilme becerilerinin artması sağlanmıştır. Sonraki oturumlarda dinleme becerileri öğretilmiş, verilen bir durumda diğer kişinin yaşadığı duyguyu anladığını, nasıl ifade edeceği öğretilmiştir. Bu uygulamalar yapılırken doğru tepki veren çocukların davranışları pekiştirilmiştir. Başlangıçta sözel pekiştirenler kullanılmış, ilerleyen oturumlarda maddi pekiştirenlere de yer verilmiştir. Bu biçimde doğru tepki veren çocukların, diğerlerine model olmaları sağlanmıştır. Bunun dışında ev devi ile geri bildirim verme tekniklerinden de yararlanılmıştır. Bu tekniklerin uygulanmasının çocukların empatik becerilerini artırmada etkili olduğu söylenebilir.

Nesdale, Griffith, Durkin, Maass (2005), duygusal empati düzeyinin çocukların etnik tutumları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. İki tane grup çalışması yapılmıştır. Gruplar 150 ve 123 çocuktan oluşmaktadır. 5 ile 12 yaş arası Anglo-Australian çocuklarla çalışılmıştır. Çocuğun empati düzeyi arttıkça farklı etnik gruplara karşı tutumlarının da daha olumlu olduğu saptanmıştır.

Önder ve Gülay (2007), annelerin kabul-red düzeyleri ile çocuklarının empati becerisi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın sonucuna göre, annelerin kabul-red düzeyi ile çocuklarının empati düzeyleri arasında ilişki olup olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç annelerin ölçekten aldıkları puan dağılımı ile açıklanabilir. Annelerin ölçekten aldıkları puan ortalaması 82'dir. Bu ortalama annelerin oluşturduğu örneklem grubunun genel anlamda çocuklarına karşı kabul edici bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Çocukların da empati puan ortalamaları 67 olup, orta düzeyde bir empati becerisine sahip olduklarını göstermektedir. Başka bir deyişle, puan dağılımı açısından, gerek annelerin kabul-red puanları, gerekse çocuklarının empati puanları çeşitlilik göstermemektedir. Genel anlamda kabul edici tutuma sahip annelerin çocuklarının empati düzeyleri de orta düzeyde bulunmakla birlikte, bu açıdan sonuç pek de şaşırtıcı sayılmayabilir. Çocukların empatik beceri puanlarının orta düzeyde oluşu, annelerin kabul edici yöndeki tavırlarının bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Coşkun Keskin (2007), sosyal bilgiler derslerinde empati becerilerinin ağırlıklı olduğu etkinliklere dayalı olarak; öğrencilerin bilişsel, duyuşsal, ahlaki ve sosyal becerileri incelemiştir. Bunun yanı sıra empatik öğrenme süreci ortaya konularak bu süreç içerisinde öğrenci gelişimleri değerlendirilmiştir. Araştırmanın veri toplama sürecinde, yapılan dersler video kamera ile kayıt altına alınmıştır. Bunun yanı sıra empati becerilerine dayalı etkinliklerden oluşan çalışma yapırlarıyla araştırmanın dokümanları elde edilmiştir. En son olarak da araştırma süreci sonunda öğrenci ve velilerle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu esnada ses kayıt cihazıyla bunlar kayıt

altına alınmıştır. Daha sonra video kamera ve kayıt cihazı ile elde edilen bu veriler etkin bir değerlendirme için yazıya dökülerek işlenmiştir. Aynı zamanda dokümanlar ve görüşmeler dikkate alınarak değerlendirme esasları oluşturulmuştur. Bu değerlendirme esasları doğrultusunda veriler, nitel içerik çözümlenmesi ve yorumsal analize tabi tutulmuştur. Araştırma sonunda empatik becerilerin yoğun olarak kullanıldığı sosyal bilgiler derslerinde; öğrencilerin, araştırma sırasında geliştirilen empatik öğrenme sürecinin son aşamalarına kadar çıkabildikleri tespit edilmiştir. Empatik öğrenme süreci ile çocuğun diğer gelişim alanları (bilişsel, duyuşsal, ahlaki ve sosyal beceriler) arasında olumlu yönde bir ilişki bulgulanmıştır.

Uğur (2007), sosyal bilgiler derslerinde örnek olay incelemesi tekniği kullanımının öğrencilerin empatik düşünme becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Empatik düşünebilen öğrencilerin iletişim becerilerinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler derslerinin örnek olay incelemesi tekniği ile yürütülmesinin öğrencilerin konuları kavramalarında, problem çözme becerilerinin gelişmesinde ve derse yönelik tutumları üzerinde olumlu yönde bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Oğuz (2006), altı yaş grubundaki çocukların algısal, bilişsel, duygusal bakış açısı alma becerilerinde çocuğun cinsiyetinin, kardeş sayısının, doğum sırasının, anaokuluna devam süresinin, anne-baba yaşının, öğrenim düzeyinin farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek; çocuğun cinsiyetinin, doğum sırasının, anaokuluna devam süresinin, ailedeki çocuk sayısının, anne-baba yaşının, kardeş sayısının, doğum sırasının ve öğrenim düzeyinin annelerin ve babaların empatik becerilerinde farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek, çocukların algısal, bilişsel, duygusal bakış açısı alma beceri düzeyleri ile anne-babaların empatik beceri düzeyleri arasında ve annelerin empati beceri düzeyleri ile babaların empatik beceri düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek amacı ile çalışmıştır. Araştırmaya Ankara il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, bağımsız

anaokullarına devam eden, altı yaş grubunda olan gönüllü olarak araştırmaya katılan 100 çocuk ve bu çocukların annesi-babası dahil olmak üzere 300 kişi dahil edilmiştir. Araştırma sonucunda; çocuğun cinsiyetinin, kardeş sayısının, doğum sırasının, anaokuluna devam süresinin, anne-baba yaşının, öğrenim düzeyinin çocuğun bakış açısı alma becerisi üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa neden olmadığı bulunmuştur. Baba kardeş sayısının, baba empatik beceri düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu saptanmıştır. Anne öğrenim düzeyi annelerin ve babaların empatik beceri puanlarında anlamlı farklılık yaratmıştır. Korelasyon katsayısı önemlilik testi sonucunda çocukların bakış açısı alma becerileri ile annelerin ve babaların empatik beceri düzeyleri arasında ilişkinin önemli olmadığı bulunmuştur. Ayrıca annelerin empatik beceri düzeyleri ile babaların empatik beceri düzeyleri arasında önemli bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, anne-babalara ve çeşitli kuruluşlara bazı öneriler getirilmiştir.

Kahraman (2007), empatik beceri eğitiminin okul öncesi dönemdeki çocukların empatik becerilerini artırıp artırmadığı ve sorun davranışlarını azaltıp azaltmadığını incelemiştir. Araştırmaya Mersin'de bulunan 4 özel kreşe devam etmekte olan 5-6 yaşlarında toplam 51 kreş öğrencisi katılmıştır. Connors Öğretmen Derecelendirme ölçeği "davranım sorunları" ve "hiperaktivite" alt ölçeklerinden alınan puanların ön-testten son-teste anlamlı şekilde düştüğü görülmüştür. Connors anababa derecelendirme ölçeği sonuçları ise sadece "kaygı düzeyi" alt ölçeğinde ön-testten son-teste anlamlı bir düşüş olduğunu göstermiştir.

Kabapınar (2004), araştırmada ilköğretim ikinci sınıf öğrencilerinden kendilerine sunulan empati rollerinden birini seçerek, o role ilişkin duygu ve düşüncelerini yansıtan bir resim çizmeleri istenmiştir. Resim çizdirme tekniğinin kullanım nedeni, bu yaş grubu öğrencilerinin yazım becerilerindeki sınırlılıktır. Resim çizimlerinin tamamlanmasının ardından, 15 öğrenci ile geliştirdikleri empatik düşünce ve duygulara ilişkin yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öğrencilerin çizdiği resimler ile

görüşme metinlerinden bir bölümüne ve empati sürecine ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir. Öğrencilerin yaşları 7-8' dir. Resimlerini çizmelerinin ardından seçkisiz örnekleme türüne göre seçilmiş 15 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Öğrencilere; belediye otobüs şoförü, pet şişe ve atk kağıt toplayan kişi, sanayi sitesinde çalışan çocuk, çocukların kötü davrandığı kedi, deniz kirliliğinden etkilenen balık, sulanmayan ve güneş görmeyen çiçek empati rolleri sunulmuştur. Rollerin sınıf tahtasına yazılmasının ardından, öğrencilere konulardan birini seçmeleri söylenmiştir. Ardından kendilerini seçtikleri rolün yerine koyarak duygu ve düşüncelerini resim çizerek dile getirmeleri istenmiştir. Öğrencilere bu çalışmanın bir sınav olmadığı özellikle vurgulanarak, kendilerini özgür hissetmeleri ve birbirinden etkilenmemeleri istenmiştir. Öğrenciler, resim çizme süreçlerini 15-20 dakika gibi bir zaman diliminde tamamlamışlardır. Bunun ardından bazı öğrenciler ile çizdikleri resim hakkında bireysel görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada, hem önceden hazırlanan soruları sorma, hem de öğrencilerin çizdikleri resimler ile ilgili bakış açılarını takip edici sorular ile irdeleme olanağı sağlayan “yarı yapılandırılmış görüşme” türü kullanılmıştır. Görüşmede, öğrencilerin kendilerini empatisini kurduğu canlıların yerine koymasına yardımcı eden ve çizdikleri resimleri yorumlamalarına olanak sağlayan sorular sorulmuştur. Görüşmeler ses alma cihazına kaydedilmiştir. Verilerin analizinde Betimsel Analiz kullanılmıştır. Öğrenciler, kendilerine sunulan altı farklı empati rolü içerisinde, belediye otobüsü şoförü, çocukların kötü davrandığı kedi, deniz kirliliğinden etkilenen balık, sulanmayan ve güneş görmeyen çiçek adlı konuları çok büyük oranda (öğrencilerin yaklaşık %91'i) seçmişlerdir. Pet şişe ve atk kağıt toplayan kişi adlı konuyu altı öğrenci, sanayi sitesinde çalışan çocuk adlı konuyu sadece bir öğrenci seçmiştir. Araştırma sonuçlarının gösterdiği üzerine resim çizme de hayat bilgisi dersinin bir uzantısı olabilmektedir. Sosyal sorunların irdelenmesinde resim çizme ile empati kurma süreci birbirini bütünleyecek şekilde ilişkilendirilebilmektedir. Öğrenciler hem resim çizme sürecinde hem de

görüşmenin yapıldığı süreçte farklı derecelerde empati kurabilmektedirler. Araştırmacının çizilen resimle ilgili soracağı sorular empati sürecini derinleştirmekte, öğrenci resmin ötesinde sonuçlar çıkarabilmektedir. Bu sonuçlar da, en genelde, öğrencilerin empatik rollerinin gerektirdiği duygu ve düşünceleri hissettiklerini göstermektedir. Tüm bunlardan başka öğrencilere sunulan empati rollerinin öğrencilerin deneyim dünyasına uygun olmasının ne denli önemli olduğu sonucu da çıkmıştır. Bu anlamda birden fazla (en az üç) empati rolünün verilmesi, öğrenciye kendine en yakın rolü bulması özgürlüğünü tanıyacaktır.

“İki yaşındaki çocuklarda empati gelişimi ve pozitif duygu ile ailevi bağlantının incelenmesi” isimli çalışmada Volbrecht, Lemery-Chalfant, Aksan, Zahn-Waxler ve Goldsmith (2007), 12 ile 25 aylık 584 ikizle (292 çift) boylamsal olarak çalışmıştır. İki laboratuvar olayı ile pozitif duyguları ölçülmüştür. 12-22 aylıkken anne raporları ile empati bağlantılı yardımlar tespit edilmiştir. 19-25 aylıkken de hipotez testi (çocuğun annesinin acısını anlamaya çalışma için harcadığı çabanın miktarı) değerlendirilmiştir. Kızlar erkeklerden anlamlı olarak daha ilgili (concern) gözükmüşlerdir. Davranış-genetik analizleri de gösteriyor ki; pozitif duygu, empatiyle ilişkili yardımlar ve ilgi büyük ölçüde çevresel etkilerle ilişkilidir. Genetik ve katılımcı olmayan çevre empatiyle ilişkili hipotez testini etkilemiştir. Pozitif duygu ve yardım üzerindeki katılımcı ve katılımcı olmayan çevre etkilerini en uygun şekilde ortaya koymak için en uygun model iki özellik arasındaki ilişkiye dair raporlara dahil edilmiştir. Sonuç olarak hipotez testi ve pozitif heyecan arasındaki ilişki etkilidir, anlamlıdır. 584 (305 kız, 279 erkek) 12 ile 25 aylık ikizler Genetics of Emotional Ontogeny ikiz projesi kapsamında, boylamsal bir duygusal ve sosyal gelişim çalışması amacıyla incelenmiştir. Çocuklar dört laboratuvar ziyareatine katılmışlar. İlk ziyaret 12 aylıkken yapılmış. Diğer üç ziyaret 19, 22 ve 25 aylıkken yapılmış. Empati ile ilgili öğrenmeleri oraya çıkarmak için Zahn-Waxler ve Robinson'dan bir bölüm dahil edilmiş. 22 aylıkken yapılan laboratuvar ziyaretinde ailelere TBOA

yapılmış. 12 aylık laboratuvar ziyareti sırasında çocuk genelde annesi ya da bir başka koruyucusu, bakıcısı ile gözetlenmiştir. Çocuk yüksek bir sandalyeye oturtulur. Anne büyük, bölmeli, kontraplak dört kapının arkasına yerleştirilir. Annenin burnunun gözükeceği yere de “x” yazılı bir kağıt yerleştirilir. Ayrıca kapıların arkasında önceden hazırlanmış saklanma yerleri vardır. Anne çocuğun görebileceği alana çıkmadan önce, araştırmacı çocuğun adını seslendirir, annen nerede, annen nereye gitti diye sorar. Üç tekrardan sonra doğru kapıyı açar ve anne gülümseyen yüzüyle peek-a-boo diye cevap verir. Bu olay beş kere tekrarlanır. Anne dördüncü-beşinci denemede de araştırmacı anne orada değil diyorsa gözükmüyor. Çocuğun 12 aylık ziyaretinde kukla oyunu oynanmıştır. Çocuk yüksek bir sandalyeye oturtulmuştur. Soluna annesi, sağına araştırmacı oturmuştur. Araştırmacının elinde iki kukla vardır. Farklı iki sesle bu kuklaları seslendirir. 90 saniyelik bir oyundur. Her onuncu, yirminci saniyede çocuk kuklayla gıdıklanır, araştırmacı çocuğun vücuduna temas eder. 30. saniyeden sonra kukla çocuğa verilir. Araştırmacının herhangi bir müdahalesi olmadan. Her iki oyun da videoya alınır. Gülümseme, kahkaha, pozitif sesler, pozitif motor becerileri şeklinde kategorilendirilir. 0-3 arasında skala yapılı ve çocuklara puan verilir. Çocukların 19, 22 ve 25 aylıkken katıldıkları üç laboratuvar ziyaretleri empati ile ilişkilidir. Çocuğun annesi ya da bakıcısı parmağı bir panonun altında kalmış, acımış gibi 30 saniye rol yapıyor. Bu acıma aşamasında, yardım davranışı, ilgi, negatif duyguları 30 saniye içinde her beş saniyede bir aşamalandırılıyor. Pozitif duygu ölçümleri, kızlarda ve erkeklerde farklılık göstermemiştir. Empati ile ilgili olarak ölçümler şunu göstermektedir, kızlar erkeklerden daha yüksek derecede ilgi göstermişlerdir. Erkeklerin annelerinin acısını anlamaya çalışmak için harcadığı zaman dilimi, miktarı kızlardan daha fazladır. Pozitif duygu ile empati sadece cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Araştırma şunu desteklemektedir: erken pozitif duygu yüksek empati ile ilişkilidir. Pozitif duygu, sosyal yardım davranışları ve hipotez testinin davranışsal ve bilişsel empati öğeleri ile pozitif yönde

ilişkilidir. Kızlarda ilgi ve yardım pozitif duyguyla ilişkilidir. Erkeklerde, yalnızca hipotez testi pozitif duyguyla ilişkilidir. Kızlar erkeklere nazaran yüksek derecede duygusal empati ve sosyal yardım davranışı göstermiştir. Erkekler kızlardan daha fazla hipotez testi gösterebilir de bu anlamlı değildir. Kızlar ve erkekler pozitif duygu seviyeleri açısından farklılık göstermemişlerdir. Bu çalışma genetik ve çevre faktörünün pozitif duygu ve empati üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Davranış-genetik analizi katılımcı çevrenin pozitif duygu, empati yardım öğeleri ve ilgi üzerinde araştırmıştır. En güçlü genetik faktör hipotez testinde söz konusudur.

“5 Yaşındaki Çocuklarda Bilişsel ve Duygusal Kontrol ile Perspektif Almaın Empati İle İlişkisi” isimli araştırmalarında Hinnant ve O’Brien (2007), öncelikli olarak duygu ve bilişin iki ayrı beceriyi içinde tamamladığını ortaya koymayı amaçlamışlardır. Bu beceriler; kontrol ve perspektif almadır. Ayrıca duygusal ve bilişsel kontrolle duygusal ve bilişsel perspektif alma arasındaki etkileşimin çocukların empatik cevapları ile ilişkili olabileceği düşüncesidir. Bunun yanı sıra çalışmada erkeklerin kontrol ve perspektif alma becerilerinin empatiyle ilişkisinin kızlara nazaran daha güçlü olabileceği varsayıldı. 57 tane 5 yaş çocuğunun bilişsel kontrol, bilişsel ve duygusal perspektif alma ve empati becerileri ölçüldü. Sonuçlar incelendiğinde, yaratıcı perspektif alma, duygusal perspektif alma ve empati ile ilişkili bulunmuştur. Bilişsel engelleyici kontrol ve empati cinsiyetle ilişkilidir. Erkeklerin kontrolü empatiyle pozitif ilişkili bulunmuşken kızların kontrolü az da olsa empatiyle negatif ilişkili bulunmuştur. 60 tane okul öncesi çocuk ve onların anneleri ile çalışılmıştır. Çocuklar 5 yaşındadır. Önceki çalışmadaki 145 katılımcıya mail atılmış ve ziyarete davet edilmişlerdir. Davete katılan, konuyla ilgilenen ilk 60 araştırmaya dahil edilmiştir. Ziyaret bir saat sürmüştür. Bir saat boyunca çocukların bilişsel kontrol, duygusal perspektif alma, bilişsel perspektif alma ve empati ile ilgili beceri ölçümleri yapılmıştır. Annelere de iki anket uygulanmıştır. Biri çocuklarının duygusal sistem becerilerini belirlemek, diğeri de demografik ölçümler içindir.

Ziyaretin sonucunda çocuklar değerli bir sandıktan ödül seçmişlerdir. Annelere de katılım sertifikası verilmiştir. Üç tane anne anketi tam doldurmadığı için araştırmaya dahil edilmemiştir. Sonuç olarak 57 tane çocukla ilgili veri toplanmıştır. Çocukların bilişsel kontrollerinin ölçümü için Children's Stroop Task'ten yararlanılmıştır. Çocuklara iki eşit parçaya bölünmüş bir deste kağıt gösteriliyor. Birinci cins kağıtlar beyaz. Sarı bir güneş resmi çizilmiştir. Diğer cins kağıt siyah. Üzerinde ay ve yıldızlar var. Çocuklardan kartta gördüklerinin tam zıttını söylemeleri isteniyor. Örneğin, güneşin olduğu kartı gördüklerinde gece, ayın olduğu kartı gördüklerinde gündüz demeleri isteniyor. Her doğru cevaba bir puan veriliyor. 0-14 arasında skor veriliyor. Çocukların duygusal sistemlerini (regulation) ölçmek için annelere Emotion Regulation Checklist uygulanıyor. 24 maddeli ve 4'lü likert tipi bir ölçme aracı. Bilişsel perspektif alma becerileri Taylor tarafından geliştirilen bir yöntemle ölçülüyor. Çocuklar özel bir kulaklıkla kulaklarının duyması engellenen bir kukla ile tanıştırılıyorlar. Kukla söylenenleri duyamıyor sadece görebiliyor. Çocuğa bir seri kart gösterilirken, kukla, araştırmacının kucağına oturuyor. Öncelikle bütün resim çocuğa gösteriliyor. Resimdeki ilişki, olan biten açıklanıyor. Daha sonra resim altı tane şablon tarafından kapatılıyor aşama aşama. Her şablon kapatıldığında çocuktan kuklanın ne gördüğünü açıklaması isteniyor. Denham tarafından uyarlanmış olan "a vignette/story task" kukla kullanılarak çocukların duygusal perspektif almaları ölçülüyor. Çocuklardan aynı cins bir kukla olarak dört farklı duygu ile hikayeyi anlatmaları isteniyor. Çocukların empatik cevapları, bir video becerisi ile süreç boyunca ölçülüyor. Dört kısa görüntüden yararlanılıyor. Her video seyrettirildikten sonra ordaki çocukların yüzlerindeki beş farklı duyguyu (mutlu, sinirli, üzgün, korkmuş, nötr) göstermeleri ve o çocukların nasıl hissettiklerini aynı zamanda ordaki çocuklarla ilgili neler düşündükleri soruluyor. Çocuğun cinsiyetinin kontrol ve perspektif alma ile empati arasında nasıl bir ilişki kurduğu tespit edilmiştir. Kızlar ve erkeklerin bilişsel önleyici kontrol ve empatileri arasında farklılık bulunmuştur. Çocukların

kontrol becerileri (bilişsel kontrol ve duygusal sistem) ilgisiz bulunmuştur. Çocukların empatileri ile duygusal sistemleri arasında direk ya da dolaylı herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca bilişsel kontrol ile empati arasında direk bir ilişki bulunmamış ancak, cinsiyete bağlı olarak bu ikisinin farklılaştığı ortaya konmuştur. Çocuğun cinsiyetinin bilişsel kontrol ve empati arasında ilişkili olduğu, ilişkinin anlamlı ve erkekler yönünden pozitif olduğu sonucu bulunmuştur. Farkın kaynağına bakacak olursak, erkeklerin kızlara göre farklılık göstermesi, kızların ve erkeklerin diğerlerinin acılarını kestirmelerini öğrenmeleri farklılaşmaktadır. Erkekler için başkalarının perspektifleri hakkında cevap vermeden önce bir müddet düşünmek biraz daha fazla empatik olduklarını söylememize sebep olabilir. Kızlar içinse, başkalarının durumlarına ilişkin engelleyici cevaplar daha az empatik gözükmektedir. Kızların duyarlılığı, başkalarının duygu seviyelerine ilişkin içgüdüsel cevaplar olabilir. Kızlarda engelleme meydana geldiğinde, kişisel acılara karşı rol almaları bunu gösterir.

“5 Yaşındaki Çocuklarda Öfke ve Saldırganlık Gözlemi ve Empati” isimli çalışmada Strayer (2004) akran grup oyununda öfke ve saldırganlığın direk gözlemi ile empatinin nasıl bağdaştırılabileceği incelemiştir. 24 tane birbirini öncesinden hiç tanımayan beş yaşındaki çocuk (yarısı kız) rastgele seçilmiş ve altı tane aynı cins gruba bölünmüştür. Her grup bir buçuk saatlik oyun bölümleriyle karşılaşmıştır. Fiziksel ve sözlü saldırganlık, nesne mücadeleleri (object struggles) ve öfke videolar tarafından kaydedilmiştir. Beklendiği gibi empati (literatürde olduğu gibi) saldırganlık ve öfke ile negatif ilişkili, sosyal davranışlarla da pozitif ilişkilidir.

Anastassiou-Hadjicharalambous ve Warden (2007), “Fizyolojik, Sözlü ve Yüze İlişkin Rapor Ölçümlerinin Arasındaki Yakınsama İle Çocuklarda Duygusal Empati” isimli çalışmada, 8-10 yaş arasındaki 29 çocuğun, duygusal film seyredirken duygusal empati-duygusal heveslilik ile ilişkili vekaleten ölçülen üç farklı (sözlü ifadeler, yüz ifadeleri, değişen kalp hızı) ölçüm sonuçlarının karşılaştırmalı üstünlük derecesini ortaya koyan bir

yakınsamayı içerir. Fiziksel ve yüz ifadeleri arasındaki yakınsamanın sadece şansa dayalı olmasına rağmen, yüz ifadeleri ile fiziksel ölçümleri ile yüz ifadeleri ve sözlü ifadelerin arasındaki ilişki anlamlıdır. Ancak düşüktür. Bu bulgular çocuklarda empatinin önemini dolaylı olarak ortaya koymakta ve sonuçların genellenmesi doğrultusunda dikkatleri üzerine çekmektedir. Filmin adı “Who do you think you are”. Çocukların yaş grubuna uygun olduğu için, kısa zaman diliminde psikolojik mesajlar verebildiği için ve farklı değerleri kısa zaman içinde anımsatan bölümleri olduğu için bu film seçilmiştir. Sekiz bölümlük filmin üç bölümü acı, iki bölümü korkutucu, iki bölümü hiddetli, bir bölümü de mutluluk duygularını içeriyor. Katılımcılar üniversite laboratuvarına alınıyor. Her biri ailesinden biriyle katılıyor araştırmaya. Çocuk konforlu bir sandalyeye oturtuluyor ve televizyonu seyrediyor. Çocuklara üç küçük elektro kardiyo elektrodu takılıyor. Filmin sonunda her çocuğa her bölümde ne hissettiği soruluyor.

Walker ve Cheng (2007), “Annenin Empatisi, Kendine Güven ve Stres Öncülleriyle Okul öncesi Çocukların Problemlı Davranışları” isimli çalışmalarında okul öncesi çocuklarının problemlı davranışlarında psikososyal öncülleri (annenin stresi, kendine güven ve empati) test etmişlerdir. 122 tane çocuk 24 ay boyunca annelerle boylamsal mail çalışması sürdürülmüştür. Dengeli bir yapı modeli içinde empatileri ölçülmüştür. Stres direk olarak çocuğun problemlı davranışıyla ilişkili bulunmuştur. Ancak annenin kendine güveni ve empatisi ile çocuğun problemlı davranışı arasında direk ilişki saptanmamıştır. Annenin empatisi içinde kendine güven ya da stres kombinasyonu ılımlı karşıt etki oluşturmuştur. %16 oranında problemlı davranışlarda değışiklik meydana geldiği söylenebilir. Empatinin, stresin yükseldiği zamanlarda koruyucudur. Yüksek risk altındaki ailelerin eğitiminde empati eğitiminin artırılması gereklidir. İki toplulukla çalışma sürdürülmüştür. 3 zaman diliminde üç kerede, 24 ay boyunca veriler toplanmıştır. Birinci topluluk 12 aylık bebekleri olan anneleri, ikinci topluluk 6 aylık bebekleri olan anneleri kapsar.

İlk veriler bu yaş grubuna aittir. İkinci datalar da 12 ile 18 aylıkken ve son veriler de 30 ile 36 aylıkken toplanmıştır. 2-3 yaş çocuklar için hazırlanan Child Behaviour Checklist kullanılmıştır. 3 aşamanın sonunda toplam 122 annenin verileri geri dönmüştür. 27 maddelik stres skalası kullanılmıştır. Bu araştırma için hazırlanan 21 maddelik Maternal Empathy Scale kullanılmıştır. Bulgular birinci hipotezi desteklememiştir. Kendine güven ile çocuğun problemleri davranışları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Annenin stresi ile çocuğun problemleri davranışları arasında pozitif ve direkt ilişki saptanmıştır. Annenin empatisinin çocuğun problemleri davranışlarına karşı annenin stresine ılımlaştırıcı etkisi bulunmuştur. Aynı zamanda annenin empatisinin kendine güven ile çocuğun problemleri davranışları arasında ılımlaştırıcı etkisi olduğu saptanmıştır. Annenin empatik cevapları ile annelik rolünün yüksek olduğu zamanlarda kendine güven ile düşük problemleri davranışları ilişkili olduğu saptanmıştır.

Cornell ve Frick (2007), çocukların empati ve sorumluluk ölçüm sonuçları ile mizaçları ve ebeveyn stilleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Katılımcılar 87 kişidir. Çoğu Kafkas'tır. Orta-sınıf annelerdir ve çocukların yaşları 3 ile 5 arasındadır. Çocuklar okul öncesi öğretmenleri tarafından, ebeveynlik kalitesine ve cinsine bakılmaksızın, yüksek derecede sorumluluk ve empati gösteren davranışları engellenen çocuklar ve davranışları serbest bırakılan çocuklar olmalarına göre seçilmişlerdir. Engellenen çocuklarda düşük empati ile düşük sorumluluğun tutarsız disiplinle daha ilişkili olduğu saptandı. Yüksek otoriter ebeveynlikle de yüksek derecede sorumluluğun ilişkili olduğu saptandı. Bu sonuçlar, mizaç ile ebeveynlik arasında duygusuzluk özellikleri açısından kritik sayılabilecek iki özelliğin bulunduğunu ortaya koydu. Amerika'nın güneybatısında yaşayan yaşları 3 ile 5 arasında değişen 87 tane çocukla çalışılmıştır. 41'i kız, 46'sı erkektir. Davranışları engellenmiş serbest bırakılan 21 erkek, 23 kız ile davranışları engellenen 20 erkek ve 23 kız çocukla çalışılmıştır. İki grup olarak seçilmesinin nedeni davranışları engellenmiş ve davranışları serbest bırakılmış şeklinde

kategorize edilmeleri sebebiyledir. Beş tane okul öncesi kurumuna gidilip öğretmenlerden her sınıftan iki kız iki erkek olmak üzere davranışları en çok engellenen ve davranışları en çok serbest bırakılan çocuklar istenmiştir. Ailelere “Behavioral Inhibition Scale” doldurtulmuştur. 20 maddelik ölçek dört skalalıdır. 100 maddelik ve 10 skalalık “My Child” anketi uygulanmıştır. Alabama ebeveynlik testi ve ebeveynliğe ilişkin görüşler anketi uygulanmıştır. Ailelerin empatiye ilişkin raporları ile cinsiyet arasında ilişki bulunmuştur. Kızların empati skorları erkeklerden daha yüksek çıkmıştır. Öğretmenlerin mizaç kategorilerine ilişkin önerileri ile çocukların türleri arasında negatif ilişki bulunmuştur. Bu gösteriyor ki var olandan daha az çocuğun çekingen olarak yönlendirilmiş. Çocukların yaşı ile ailelerin bildirdiği fiziksel ceza arasında ters orantılı ilişki bulunmuştur. Pozitif destek ile otoriter ebeveynlik arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bedensel ceza ile otoriter ebeveynlik arasında pozitif korelasyon saptanmıştır. Mizaç ile sadece ailenin bildirdiği sorumluluk arasında ilişki saptanmıştır. Ayrıca, otoriter ebeveyn stili ve fiziksel ceza ile empati arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Mizaç ile tutarsız disiplin arasında ve mizaç ile otoriter disiplin arasında anlamlı bir ilişki söz konusudur. Her iki ilişkide de çekingen çocukların aile ölçüm skorlarıyla ilişkisiz olduğu bulunmuştur. Davranışları serbest bırakılan çocukların tutarsız disipline oranla sorumlulukları daha yüksek bulunmuştur. Yüksek derecede otoriter ailelerin sorumluluk puanları da yüksek çıkmıştır. Ailelerin empati ölçümlerine baktığımızda cinsiyete bağlı olarak anlamlı bir ilişki olduğu gözükmemektedir. Ancak mizaç ile cinsiyet arasında ilişki yoktur. Mizaçlarına bakılmaksızın kızların erkeklerden daha empatik olduğu aileleri tarafından rapor edilmiştir. Fiziksel ceza ile otoriter ebeveynliğin her ikisi de empatisi düşük derecedeki ebeveynlikle ilişkilidir. Çekingen çocuklarda çocukların empati dereceleri ile ailenin disiplinindeki tutarlılığı arasında ilişki bulunmazken, serbest çocuklarda ailenin disiplinindeki tutarsızlıkla empati arasında yüksek negatif ilişki söz konusudur.

Strayer ve Roberts (2004), “Çocukların Öfke, Duygusal Dışavurumculuk ve Empatisi ile Ailenin Empatisinin, Duygusal Dışavurumculuğunun ve ebeveynlik Uygulamalarının İlişkisi” isimli çalışmada çocuğun duygusal faktörlerinin ebeveynlik faktörleri ile (empati, duygusal dışavurumculuk, çocukların duygusal dışavurumculuğa teşvik edilmesi, heyecan ve kontrol) nasıl ilişkili olduğuna odaklanmışlardır. 50 aile ile hem annelerle hem babalarla çalışılmıştır. Aileler, ebeveynliklerini ve duygusal karakterlerini rapor etmişlerdir. Ayrıca 5-13 yaşındaki çocuklar da (%42’si kız) aile uygulamalarını betimlemiştir. Rol ama güçlü oranda çocukların empatilerini etkilemedi. Çocuğun yaşının ve ebeveynlik faktörünün duygusal faktörler üzerindeki değişimin ortalama %32’sini karşıladığı açıklanmaktadır. Daha az kapsamlı önceki çalışmalarda, ebeveynin ve çocuğun empatisinin çocuğun hiddetinin üzerinde önemli etkisi olduğu bulunmuştu. Bu etkiler geniş şekilde her biri incelendi, Düşük empati korelasyonu gösteren ebeveyn ve çocukların empatileri tek başlarına denetlendi. Bulguların, çocuk ve ebeveyn empatisi üzerine önemli ispatlar ve eklemeler yapacağı umuluyor. Hem anneye hem babaya ait verilerin toplandığı 50 tane aile analiz edildi. Çalışmada çocuklar 3 ayrı yaş grubuna ayrıldı. İlk grupta ortalama yaş 5.2 on üç erkek, on üç kız var. İkinci grupta ortalama yaş 9, sekiz erkek üç kız var. Üçüncü grupta sekiz erkek beş kız var ortalama yaş 13. annelerin ortalama yaşları 37, babaların ortalama yaşları 39. Kanadada yaşayan beyaz orta sınıfa mensup aileler. Aileler 2 saatlik bir laboratuvar ziyaretine alınmışlardır. Çocuklar kendi empatileri, anne babalarının ebeveyn pratikleri ile ilgili raporlar doldurmuşlardır. Bunu bir oyun arası öğle yemeği izlemiş, bu sırada rol alma ve prososyal davranışlar betimlenmeye çalışılmıştır. Çocuklar laboratuvar ölçümleriyle meşgulken aileler de çocuklarının en iyi arkadaşları ve öğretmenleriyle nasıl ilişkiye girdikleri ile ilgili anket doldurmuşlardır. Ailelerin görüşlerinin ardından bir araştırmacı asistan ile ev ziyareti yapılmış en iyi arkadaşla arkadaşlık ilişkileri gözlenmiştir, laboratuvar ölçümlerini izleyen 2. hafta sonunda. Öğretmenlerle mailleşilmiş, telefonla görüşülmüş,

2-3 hafta içinde materyaller toplanmıştır. Çocukların duygularına ilişkin laboratuvar ölçümleri kısa bir hikaye seyrederek videoya alınmaları ile yapılmıştır. Hikaye, hoş gitmeyen duygular içeren kısa bir hikayeden oluşmaktadır. Çocuklar yalnız başlarına TV seyretmektedirler. Hikayede az da olsa olumlu duygular da yer almaktadır. TV seyrederken ki çocukların yüz ifadeleri 6 kategoride (mutlu, üzgün, korkmuş, ürkmüş, endişeli, berbat ve nötr) toplanmıştır. Aynı kategoriler hikaye ile ilgili görüşmede de kullanılmıştır. %80 oranında bütün kategorilerde uygunluk göstermiştir. Her hikaye bir resim ile kodlanmıştır, çocuktan her hikaye ile ilgili hafızasında kalamı tasvir etmesi istenir. Daha sonra her karakterin duygusu ile ilgili sorular sorulur. Çocukların duygusal dışavurumlarını ve empatilerini ölçmek için çoklu metotlar kullanılmış. Ailenin karakteristikleri ve ebeveyn pratikleri sadece aileden ve çocuktan gelen raporlarla belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ailenin empatisinin hiç de önemsiz olmadığı ortaya koyulmuştur. Çocuğun kızgınlığı üzerinde direk etkili ve diğer ailevi ilişkilerde dolaylı olarak etkilidir. Çocuğun hiddeti, kızgınlığı ile ebeveynlik bağlantılıdır. Hiddetli çocuklar daha az empatik , daha az ılımlı olan anne-babalara sahiplerdir. Babalar daha fazla otoriter, anneler de daha sık endişelenen ve suç (guilt) kontrollüdürler. Ailelerin toleransı ya da teşviği ile çocukların duygusal dışavurumculuğu ve çocukların öfkesi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Çocukların dışavurumculuğu ile diğer duyguları arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Aile karakteristikleri ve uygulamalarının çocukların kızgınlığı üzerinde %45 etkisi olduğu görülmüştür. Ebeveyn uygulamaları ile çocuğun yaşının çocukların duygusal dışavurumculuğunu %32 oranında etkilediği görülmüştür. Rol alma, duygusal kavrama gibi duygusal faktörlerin çocukların empatisini %62 oranında etkilediği görülmüştür.

Valiente, Eisenberg, Fabes, Shepard, Cumberland ve Losoya (2004), “Çocukların Girişimcilik Kontrolü ve Ebeveynlerin Dışavurumculuğunun Çocukların Empati Bağlantılı Cevaplarıyla ilişkisinin Öngörüsü” isimli

çalışmada, birinci derecede ve etkileşimli olarak çocukların girişimcilik kontrolü ve ebeveynlerin duygusal dışavurumculuğunun çocukların empati bağlantılı cevaplarıyla ilişkisi incelendi. 214 tane 4.5 ile 8 yaş arasındaki çocukla çalışıldı. Çocukların girişimcilik kontrolü kişisel endişeleriyle negatif ilişkili, sempatileriyle pozitif ilişkili bulundu. Ebeveynlerin pozitif dışavurumculuğu çok az düzeyde çocukların kişisel endişeleriyle pozitif ilişkili ve gene çok az düzeyde çocukların sempatik yatkınlığı ile pozitif ilişkili bulundu. Ebeveynlerin negatif dışavurumculuğu, çocukların kişisel endişeleriyle pozitif ilişkili, ama esasen çocukların girişimcilik kontrolü ile yüksek seviyede ilişkili bulundu. Ayrıca, ebeveynlerin negatif dışavurumculuğu düşük seviyedeki girişimcilik kontrolünde çocukların durumsal sempatisi ile negatif yönde, yüksek seviyedeki girişimcilik kontrolünde çocukların sempatik yatkınlığı ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca çocukların empatik cevapları ile ailelerin dışavurumculuğu arasında ikinci dereceden ilişki saptanmıştır.

Strayer ve Roberts (1997), “Çocukların Duygularına ve Empatilerine İlişkin Sözlü ve Yüz ifadelerinin Ölçümü” isimli çalışmada çocukların duygusal ifadeleri ve rapor ettikleri duygusal tecrübelerin hem empati hem de duygusal gelişimle bağlantısı çoklu bileşen metota göre incelemişlerdir. 73 çocuk 5, 9 ve 13 yaş gruplarına göre üç gruba ayrılmıştır. Duygusallığı anımsatan bir video izletilerek onların sözlü ve yüz ifadelerine dair cevapları incelenmiştir. Çocuklara sıkıntı vermeyecek şekilde duygularını uyarıcı video seyrederken yüz ifadeleri kodlanmıştır. Ayrıca duygularını atfettikleri uyarıcıların belirlenmesi için görüşmeye alınmışlardır. Anlamalı olmasa da az seviyede sözlü ve yüz ifadeleri arasında ilişki bulunmuştur. Duyguların kodlanması ile ilgi cinsiyet farklılığına göre ilişki bulunmamış. Kızların erkeklere oranla daha fazla korkma ve üzüntü duygularını, erkeklerin de kızlara oranla daha fazla nötr ve sinirli duygularını kodladıkları belirlenmiştir. Yaşa bağlı olarak nötr yüz ifadesini kullanmaları bakımından en çok 3 yaşındakiler, daha az sıklıkla 13 yaşındakiler ve 9 yaşındakiler gelmektedir. Yaş farklılıklarına

göre mutlu ya da üzgün ifadelerinin yüze kodlanmaları anlam ifade etmemektedir. Çocuklar genelde kendi hissettikleri duyguları tasvir ederken nötr ya da mutluyu diğer duygulara oranla daha fazla kullanmışlardır. Sözlü empati ile yüze ait duygular arasında ilişki bulunmamıştır.

Ergenlik ile Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerle İlgili Yurt İçi ve Dışında Yapılan Araştırmaların İncelenmesi

Volcan Acar (1992), 1990-1991 Bahar Döneminde Hacettepe Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik programı yüksek lisans öğrencisi olan bireylerdir. Terapötik Beceri eğitimi programından önce, Dökmen' in (1988) geliştirdiği Empatik Beceri Ölçeği uygulanmıştır. Bir de en son derste aynı ölçek yine öğrencilere verilmiştir. Öğrenci sayısı az olduğundan, ölçek sıralamaya dayandığından, dağılımın normal olmadığından dolayı parametrik olmayan bir test olan Wilcoxon Uyumlu Çiftler Mertebeler Testi (küçük örneklem için) kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda, "terapötik beceri eğitimi verilmeden önce Empatik Beceri Ölçeği'nden alınan puanların dağılımıyla, beceri verildikten sonra Empatik Beceri Ölçeği'nden elde edilen puanların dağılımları arasında sonrakinin lehine bir fark vardır" denencesi desteklenmiştir.

Alisinanoğlu ve Köksal (2000), gençlerin empatik becerileri ile ben durumları arasındaki ilişkinin saptanması ve empatik beceri ile ben durumlarında cinsiyetin farklılığa neden olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi' nin bölümleri ile Ev Ekonomisi Yüksek Okulu'nun ikinci ve üçüncü sınıflarına devam eden 147 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, cinsiyetin empatik beceri, eleştirci anababa ben durumu, koruyucu anababa ben durumu, serbest çocuk ben durumu üzerinde farklılığa neden olmadığı, ancak yetişkin ben durumu ve uymuş çocuk ben durumu üzerinde önemli ölçüde farklılığa neden olduğu saptanmıştır. Ayrıca, empatik

beceri ile serbest çocuk ben durumu arasında negatif yönde bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir.

Barut (2004), öğretmenlerin Empatik Eğitim ve Çatışma Eğilimi düzeylerini etkilediği düşünülen bazı bağımsız değişkenler belirlemeye çalışmıştır. Bağımsız değişken olarak cinsiyet, yaş, branş, hizmet yılları, mezun oldukları okullar alınmıştır. Bağımlı değişkenler olarak öğretmenlerin Empatik Eğilim Ölçeği ve Çatışma Eğilimi Ölçeği'nden elde ettikleri puanlar alınmıştır. Araştırma örneklemini Samsun şehir merkezindeki bazı liselerde çalışan 199 öğretmen oluşturmuştur. Araştırmada, öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeylerinin cinsiyetleri ve mezun oldukları okullara göre anlamlı bir değişme gösterdiği; yaş, hizmet yılları, branşlara göre anlamlı bir değişme göstermediği bulunmuştur. Öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeylerinin mezun oldukları okullara göre anlamlı bir değişme gösterdiği bulunmuştur. Eğitim fakültesi ve eğitim enstitülerinden mezun olan öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeyleri Fen-Edebiyat fakültesinden mezun olan öğretmenlere göre daha yüksek seviyededir. Bu durum bize, eğitim fakültesi ve eğitim enstitüsünden mezun olan öğretmenlerin bu okullardan gerek yeterli pedagojik formasyon, gerekse psikolojik yönden ve mesleki bilgi ve becerilerle donatıldığını göz önüne getirmektedir. Fen-edebiyat fakültelerinde bu düzeyde bir yetiştirme olmadığı, eğiti fakülteleri ve eğitim enstitüsüne göre eksikliklerinin olduğu görülmektedir.

Duru (2002), bazı psikososyal değişkenlere bağlı olarak empatik eğilim puanları açısından gruplar arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemektir. Bu amaçla Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören 402 (248 kız, 154 erkek) öğrenciye Kişilerarası Tepkiverme Ölçeği (KTÖ), araştırmacı tarafından geliştirilen veri toplamak için hazırlanmış Bilgi Formu ile birlikte uygulanmıştır. Sonuçlar empatik eğilimlerin cinsiyet, algılanan kişisel değer yönelimi ve algılanmış sorumluluk düzeyi ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca perspektif alma, empatik ilgi ve kişisel sıkıntı duygusu bazı psikososyal değişkenlerle ilişkili

bulunmuştur. Cinsiyet-Empatik Eğilim ilişkisine yönelik olarak elde edilen anlamlı bulgu beklentileri doğrulamıştır. Kız öğretmen adaylarının empati düzeylerinin erkek öğretmen adaylarından yüksek olduğu görülmüştür. Analiz sonuçları, öğrenim görülen alan-empatik eğilim ilişkisine yönelik beklentiyi karşılamamış, Sosyal ve Eğitim Bilimleri öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin diğer bölüm öğrencilerinden yüksek olmadığı görülmüştür. Yabancı diller bölümü öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin diğer bölümlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, ikinci bir dil bilmenin empati sürecinde etkisinin olabileceğini düşündürmüştür. Yakın arkadaş sayısı-empatik eğilim ilişkisine yönelik beklenti de karşılanmamıştır. Empatik eğilimleri yüksek olan kişilerin yakın arkadaş sayılarının fazla olması beklenirken bulgular bu yönde çıkmamıştır. Bireyin arkadaş sayısına karar verirken arkadaş olarak nitelendirdiği insanlardan ve ilişkiden beklenti düzeyinin de bu sayının belirlenmesinde etkili bir değişken olduğu açıktır. Çalışmada algılanan problemlerle başa çıkma düzeyi yüksek olan bireylerin perspektif alma puanlarının diğer gruplardan yüksek olduğu görülmüştür.

Murat, Özgan ve Arslantaş (2005), öğretmen adaylarının kendilerine ders veren öğretim elemanlarının empatik tutumlarına ilişkin algıları ile ders başarıları arasındaki ilişkiyi genel olarak, bölümlerini tercih etme nedenleri ve yine bölümlerini tercih etme sıraları gibi bağımsız değişkenler açısından belirlemek amacıyla Gaziantep Üniversitesi Kilis Muallim Rıfat Eğitim Fakültesinde okuyan 163 kız 152 erkek toplam 315 öğrenci üzerinde bir çalışma gerçekleştirilmiştir Öğretmen adaylarının öğretim elemanlarının empatik tutumlarına ilişkin algıları ile başarıları arasında hem genel olarak hem de bölümlerini tercih etme nedenleri ve bölümlerini tercih etme sıraları bağımsız değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Varker ve Devilly, “Empati türleri ve taciz mağduru ergenler” isimli çalışmalarında genel empati, genel mağdur empatisi ve kişinin kendi

mağdurluğuna ilişkin empatisini (own victim empathy) açıklamaktadırlar. On altı taciz mağduru, genel cinsel mağdur istismarı formu, mağdur empatisi sapıtma skalası, kendi mağduriyetleri ile ilgili form doldurtulmuştur. On altı tane de mağdur olmamış aynı yaştaki ergenle çalışılmıştır. Akranları ile mukayese ettiğimizde taciz mağduru ergenlerin genel empati sergilemedikleri görülmüştür. Genel mağdur cinsel istismarı ile mukayese edildiğinde kendi cinsel istismarlığı yönünde anlamlı empati sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca taciz mağdurlarının perspektif almada kontrol grubundaki ergenlere oranla daha düşük skorlar aldığı görülmüştür.

Whittaker, Brown, Beckett ve Gerhold (2006), “Cinsiyet Bilgisi Ve Empati: Çocuk Tacizcisi Ergenlerle Suç İşlemeyen Ergenler Arasındaki Karşılaştırma” isimli araştırmada tacizcilerin ayırteci karakteristk bilgilerini ve tacizciler ile hiç suç işlememiş ergenler arasındaki cinsiyet bilgisi ve empati ile ilgili farklılıklardaki seviyelerin odak merkezini normatif karşılaştırmaya katkıda bulunacaktır. Veriler 55 erkek hiç suç işlememiş ergen ile 221 tane aynı yaşta bir klinikte tedavi gören çocuk tacizcisi erkek ergen ile toplanmıştır. Ölçme aracı olarak cinsiyet içerik anketi, mağdur empati skalası kullanılmıştır. Araştırma bulguları, cinsiyet tacizcisi ergenlerin hiç suç işlemeyen ergenlerden daha az cinsiyet bilgileri olduğunu ve daha düşük mağdur empatisi kurduğunu ortaya çıkarmıştır.

Barr ve Higgins (2007), yüksek seviyedeki prososyal davranışlarla empatinin, yüksekokul kültüründeki öğrencilerin pozitif sezgileriyle ilişkili olup olmadığı araştırdı. Araştırmacılar, okul kültürü perspektifiyle ilgili iki örnek bilgi topladılar. Beklendiği gibi, empati ile prososyal davranış ilişkili bulunmuştur. Bulgular ışığında, küçük bir alternatif okuldaki öğrencilerin okul kültürünü klasik lise gibi büyük arkadaşlarına oranla daha pozitif gördükleri belirlenmiştir. Daha pozitif okul kültürü perspektifinin yüksek seviyedeki empati ile ilişkili olduğu ancak prososyal davranışla ilişkili olmadığı tespit edilmiştir. Bulgular, cinsiyete göre azalmazken, yaşa bağlı olarak azalmaktadır. Yüksek seviyede duygusal kaygı sahibi olan erkek

öğrencilerin akran ilişkilerinin daha düşük seviyedeki duygusal kaygı sahibi olanlardan daha pozitif olduğu görülmektedir.

Zekioğlu ve Tatar (2006), çalışmasında, üniversitede eğitim gören futbolcuların kişilik özellikleri ile empatik beceri düzeylerinin karşılaştırmasını yapmıştır. Futbol gibi takım sporlarında başarılı olabilmek için rakip takım oyuncusunun ne yapacağını tahmin etmek, önceden sezebilmek gibi beceriler gerekmektedir. Bu yüzden de futbolcularda veya diğer takım sporcularında empatik becerilerin yüksek olması beklenebilmektedir. Futbolcuların empati puanları ile beş faktör kişilik envanterinin; kurallara bağlılık, hoşgörü, duyarlılık ve sorumluluk boyutlarının pozitif yönlü ilişkide oldukları görülmektedir. Bu boyutlarda empati puanları yüksek olan futbolcuların, hoşgörülü, alçakgönüllü, uyumlu, eleştiriye açık, kurallara bağlı, güvenilir, temkinli, sorumlu, kararlı, öz disiplinli, amaçlı, azimli, duyarlı, ince ruhlu nazik, anlayışlı, düşünceli olma eğilimlerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Empati puanları düşük olan kişilerin de bu özelliklerinin tersi olduğu söylenebilir. Aynı şekilde empati puanları yükselen kişilerin heyecan arama ve duygusal değişkenlik boyutu puanlarının düştüğü de bulunmuştur. Bu durumda ise empatiklik düzeyi artan futbolcuların maceracı, aklına geleni yapan, çılgın, riske giren, duygusal değişken, duygusal iniş çıkışları olan kişiler olmadıkları görülmektedir. Empatik olmayan kişilerin de bu özelliklerinin belirginleştiği izlenmektedir. Empati puanları ile, Düzenlilik, Kurallara Bağlılık, Sorumluluk ve Heyecan Arama boyutlarının özeti niteliğindeki Özdenetim Faktörü arasında da pozitif bir ilişki bulunmaktadır ve bu ilişki empati düzeyi yüksek olanların düzenli, planlı, amaçlı, kararlı, temkinli, tedbirli ve sorumluluk sahibi oldukları yönünde bilgi sağlamaktadır.

Kolayış ve Yiğitler (2010), Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Empati Becerilerini incelemiştir. Empati ile eğitim düzeyi, gelir düzeyi, cinsiyet, çocuk sayısı ve spor yapma düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Empatik

beceri puanlarının orta düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Empatik Becerilerinin geliştirilmesi için empati eğitim kursları düzenlenmesi gerektiği önerilmiştir. Öztürk ve arkadaşları (2004), çalışmalarında antrenör ve hakemlerin empati durumlarını ölçerek branşlar arasındaki farklılıkların araştırılmasını amaçlamıştır. En yüksek empati ortalamaları antrenörlerde eskrim, hakemlerde atletizm branşında; en düşük empati ortalamaları ise antrenör ve hakemlerin her ikisinde de masa tenisi branşında bulunmuştur. Emeklilerin ise empati seviyeleri düşük bulunmuştur.

Yılmaz ve Akyel (2008)'in, beden eğitimi öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği çalışmasında beden eğitimi öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeylerinin iyi seviyede olduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde de öğretmen yetiştiren programlarda etkili iletişim becerileri dersinin 2006–2007 öğretim yılından itibaren zorunlu ders olarak konulmasının öğretimi daha etkin kılacağı ve öğrenci-öğretmen etkileşimini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Sezen-Balçıkankılı ve Yıldırım (2011), profesyonel futbolcuların sportmenlik yönelimleri ve empati eğilimlerinin incelendiği çalışmanın örneklem grubunu 2007–2008 sezonunda Turkcell Süper Ligte yer alan ve tesadüfî yöntemle seçilmiş yedi futbol takımından toplam 130 futbolcu oluşturmuştur. Bulgulara göre, futbolcularda empatik düşünce düzeyi yükseldikçe sporda sorumluluklara bağlılık, sosyal normlara uyum ile kurallara ve yönetime saygı düzeyleri anlamlı olarak artmakta; perspektif alma becerileri arttıkça da sosyal normlara uyum düzeyleri yükselmektedir. Elde edilen bulgular, ahlaki davranışları olumlu yönde etkileyen empatinin, sporcularda da kazandırılması gereken bir beceri olduğunu göstermektedir. Spor ortamına uygun olarak düzenlenecek bir empati eğitim programının sporcuların empatik becerilerini geliştireceği düşünülmektedir. Özellikle erken yaşlarda başlanması gereken empati eğitimi, sporcuların ahlaki bakış açılarını geliştirmek açısından önemli bir yere sahiptir.

Gini, Albiro, Benelli ve Altoe (2007), “Empati, Ergenlerin Zorbalık ve Savunma İçeren Davranışlarının Habercisi midir?” isimli araştırmalarında hangi seviyedeki empatik cevapların savunma ve zorbalık içeren davranışlarla ilişkide farklılaştığını test etmek amacıyla çalışmışlardır. 318 İtalyan ergenin (142 kız, 176 erkek, ortalama yaş 13,2) savunma ve zorbalık içeren davranışlarının tespiti için “David’s Interpersonal Reactivity Index” ve empati için “Participant Rol Skalası” uygulanmıştır. Düşük seviyedeki empatik cevapların diğer öğrencilere zorba davranışlar uygulayan öğrencilere ait olduğu belirlenmiştir. Empati becerisi, mağdur okul arkadaşlarına aktif yardım etme davranışı ile pozitif ilişkili bulunmuştur.

Cooper ve Dilek (2007), “Türkiye ve İngiltere’de İlköğretim Öğrencilerinin Tarihsel Sorgulama Süreçleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Empatik, Eleştirel Ve Yaratıcı Düşünme” isimli Çalışmalarında (İngiltere, Fransa, İsviçre, Romanya ve Türkiye) gerçekleştirilen tarih derslerinin dokümanları, öğrencilerin didaktik öğretimden ziyade karşılaştırma, tartışma ve fikirleri geliştirmeye dayalı olan tarihsel sorgulamaya nasıl katıldıklarını belirlemek amacıyla çalışmışlardır. Bu çalışmada İstanbul’da bir ilköğretim okulunun altıncı sınıfında işlenen -sosyal bilgiler kapsamında yer alan- tarih dersi ve İngiltere’de küçük bir yerleşim birimi olan Ambleside’da bir ilköğretim okulunda işlenen tarih dersinin dokümanları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Türkiye’deki derste öğrenciler gruplar halinde metin, harita ve resimler üzerinde çalışarak ve bunlardan elde ettikleri bilgileri kullanarak şiir, resim, drama ve müzik formunda Ankara Savaşı’nı yeniden yapılandırmışlardır. İngiltere’deki derste öğrenciler dönüşümlü grup etkinlikleri yaparak Eski Mısır’daki gündelik yaşamı keşfetme yoluna gitmişlerdir. Veriler, İngiltere’de durum çalışması ve Türkiye’de aksiyon araştırma yoluyla toplanmış; video kaset ve transkriptler (sınıf içindeki konuşma metinleri) aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Bu dokümanlar, nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi ve betimsel analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizler öğrencilerin bilgiye ulaşma, onu yeni

bağlamlara transfer etme ve farklı bakış açılarından ifade etme yollarının neler olduğunu göstermiştir. Bu analizler aynı zamanda öğrencilerin aşamalı olarak nasıl yetişkin desteğinden bağımsız hale geldiğini, öğretmen tarafından sunulan tarihsel kavram ve kelimelerin nedensellik ifadesi taşıyan sözcükler dahil yeni bağlamlarda öğrenciler tarafından nasıl kullanıldığını göstermektedir. Tarihsel sorgulama süreciyle bir ölçüde meşgul olan öğrencilerin geçmişteki insan yaşantısını keşfetmek, bilgiyi farklı bakış açılarından sunmak ve argümanlar geliştirmek, tarihe özgü kavram/kelimeleri kullanmayı içeren yorumlar oluşturmak için kaynakları amatörcce sorguladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda sınıf organizasyonu ve değerlerinin tarihsel sorgulamanın gelişmesindeki anlam ve önemine de dikkat çekilmiştir.

Pala (2008), öğrencilerinin empati kurma düzeylerini ortaya koymak ve empati düzeylerin bazı değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla çalışmıştır. Araştırma grubunu Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği lisans programlarındaki 1. ve 4. sınıf öğrencisi olan toplam 464 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonunda, çalışma grubundaki öğretmen adaylarının empati kurma düzeylerinin ortalaması 3.5 bulunmuştur. Bu düzeyin öğrencilerin ekonomik durumu, lisans programı ve kitap okuma sıklığına göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Öğrenci cevaplarına göre öğrencilerin empati kurma becerilerinden en yüksek puana sahip oldukları üç özellik; “Bir yakınıma derdimi anlatmak beni rahatlatır”, “Genellikle hayatımdan memnunum”, “Yakınlarım sık sık bana dertlerini anlatırlar” olduğu görülmektedir. Öğrencilerin empati kurma becerilerinden en düşük puana sahip oldukları üç özellik ise: “Birisini tartışırken bazen dikkatimin onun söylediklerinden çok vereceğim cevap üzerinde yoğunlaşırım”, “İnsanlar tam olarak beni anlamıyorlar.”, “İnsanların çoğu bencildir.” Bu araştırmada elde edilen bulgular, öğretmen adaylarının empati becerilerinin yüksek olmadığını göstermektedir. Öğretmen adaylarının ilerideki meslek

hayatlarında öğrencilerini anlama düzeyini belirleyecek olan empatik eğilim düzey ortalamalarının düşük olması, empati becerilerinin aktif öğretim teknikleri ile geliştirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Empati kurmanın faydaları göz önüne alınarak özellikle ilköğretim birinci kademe öğretmenlerinin aileler ile işbirliğine girerek öğrencilerin aile bireyleri, sınıf arkadaşları ve tanıdıkları ile empati kurmaya teşvik etmesi gerekli görülmektedir.

Barut (2004), öğretmenlerin Empatik Eğitim ve Çatışma Eğilimi düzeylerini etkilediği düşünülen bazı bağımsız değişkenler belirlemeye çalışmıştır. Bağımsız değişken olarak cinsiyet, yaş, branş, hizmet yılları, mezun oldukları okullar alınmıştır. Araştırmada, öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeylerinin cinsiyetleri ve mezun oldukları okullara göre anlamlı bir değişme gösterdiği; yaş, hizmet yılları, branşlara göre anlamlı bir değişme göstermediği bulunmuştur. Öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeyleri'nin mezun oldukları okullara göre anlamlı bir değişme gösterdiği bulunmuştur. Eğitim fakültesi ve eğitim enstitülerinden mezun olan öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeyleri Fen-Edebiyat fakültesinden mezun olan öğretmenlere göre daha yüksek seviyededir. Bu durum eğitim fakültesi ve eğitim enstitüsünden mezun olan öğretmenlerin bu okullardan gerek yeterli pedagojik formasyon gerekse psikolojik yönden ve mesleki bilgi ve becerilerle donatıldığını göz önüne getirmektedir.

Duru (2002), bazı psikososyal değişkenlere bağlı olarak empatik eğilim puanları açısından gruplar arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemiştir. Yabancı diller bölümü öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin diğer bölümlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu, ikinci bir dil bilmenin empati sürecinde etkisinin olabileceğini düşündürmüştür.

Murat, Özgan ve Arslantaş (2005), öğretmen adaylarının kendilerine ders veren öğretim elemanlarının empatik tutumlarına ilişkin algıları ile ders başarıları arasındaki ilişkiyi genel olarak, bölümlerini tercih etme nedenleri ve yine bölümlerini tercih etme sıraları gibi bağımsız değişkenler açısından

belirlemek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Öğretmen adaylarının öğretim elemanlarının empatik tutumlarına ilişkin algıları ile başarıları arasında hem genel olarak hem de bölümlerini tercih etme nedenleri ve bölümlerini tercih etme sıraları bağımsız değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Labay ve Walco (2004), kanserli çocukların kardeşleri ile arasındaki empati, hastalık konsepti, kardeş ilişki değişkenleri, psikolojik uyum ilişkilerini sınamıştır. Kardeşlerin problemleri davranışlarında artış olmadığı görülmüştür. Ama daha fazla sosyal ve akademik zorluklar yaşadıkları görülmüştür. Empati bütün problemlerle anlamlı bir ilişki göstermiştir. Kanser bilgisi uyumlu ilişkili bulunmazken, empati ile ilişkili bulunmuştur. Kanserli doğan çocukların daha düşük pozitif uyum gösterdikleri görülmüştür. Empati kanser teşhisi konulmuş çocukların kardeşleriyle uyumunda önemli bir roldür.

Keçeci ve Taşocak (2009), öğretim elemanlarının iletişim becerilerine yönelik kendilerinin ve öğrencilerin görüşlerini karşılaştırmak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre hemşirelik öğrencileri tıbbi bilimler öğretim elemanlarını tüm iletişim becerileri boyutlarında diğer bölüm öğretim elemanlarına göre daha düşük olarak değerlendirmişlerdir. Buradan hareketle genelde Türkiye’de, özelde hemşirelik okullarında görev yapan öğretim elemanlarının iletişim ve formasyon becerilerini geliştirmeye yönelik programların yürütülmesi ve süreklilik kazandırılmasına gereksinim olduğu söylenebilir.

Mert ve Sezgin (2011), probleme dayalı öğrenim modeli ve geleneksel modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeylerini karşılaştırmak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda probleme dayalı öğrenim modeliyle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeyi, geleneksel modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeyinden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Hemşirelik eğitimi, empatiyi geliştirmek için önemli fırsatlar sağlayabilir. Bu çalışma Projeye Dayalı Öğrenme modelinin hemşirelik

öğrencilerinin empatik beceri düzeyi gelişiminde etkili olduğunu düşündürmektedir. Bu sonuç hemşirelik eğitiminde kullanılacak eğitim modellerini belirlemek açısından önemlidir. Empatik beceri gelişiminin etkin değerlendirilebilmesi için Projeye Dayalı Öğrenme modeli ve geleneksel modelle öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik beceri düzeylerinin uzunlamasına incelenmesi ve eğitim modellerinin öğrenci merkezli olması önerilmektedir.

Sabancıoğlu ve arkadaşları (2007), bir hemşirelik yüksekokulunda entegre eğitim programında öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerini yıllara göre incelemiştir. Öğrencilerin empatik eğilim puan ortalaması, birinci yılın sonunda 69, ikinci yılın sonunda 73 ve üçüncü yılın sonunda 76'dır. Üçüncü yılın sonunda öğrencilerin empatik eğilim puanlarında birinci yılın sonundaki değere göre artış olmuştur. Sonuç olarak, entegre eğitim programında öğrenim gören öğrencilerin empatik eğilim puanları yıllara göre bir artış göstermektedir. Buna göre eğitim sisteminin empatik eğilim düzeyini farklı özelliklere sahip olan öğrencilerde benzer şekilde geliştirdiği söylenebilir.

Mete ve Gerçek (2005), Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin empatik eğilim ve becerilerine Probleme Dayalı Öğrenim yönteminin etkisini incelemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Öğrencilerinin sınıflara göre empatik beceri puan ortalamaları birinci sınıfta 130, ikinci sınıfta 170, üçüncü sınıfta 182 ve dördüncü sınıfta 194 olarak bulunmuştur. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin eğitimle birlikte empatik becerilerinde artış olduğu söylenebilir.

Bengtsson ve Persson (2007), "Akranlarıyla İlgili Çocukların Fikirlerini Belirtmeleri: Çocukların Sosyal Fonksiyonluluğu ile Üzüntülü Akranlarını Kabulleri Arasındaki İlişki" isimli çalışmayla çocukların başka çocukların üzüntüleriyle ilgili fikirlerini belirtmelerini istemişlerdir. Birinci aşamada 3 ila 7 yaş arası 44 çocuğun seyirciler ve mağdurlarla ilgili düşüncelerinden oluşuyor. Çocuklara 4 fotoğraf gösterilmiş ve bu fotoğraflarla ilgili görüşleri

alınmıştır. Hem fotoğraftaki kahramanlarla ilgili hem de geri plandaki kişilerle ilgili düşünceleri sorulmuştur. Öncelikle fotoğraftaki olay anlatılmıştır. Mesela, bu fotoğrafta annesine ya da babasına hasret kalmış bir çocuk görüyorsun. Bu fotoğrafta oyun oynayan iki çocuk görüyorsun. Bu çocuk arkadaşına oyuncak ayısını kaybettiğini, onun nereye gittiğini soruyor. Bu fotoğrafta sallanan iki çocuk görüyorsun. Biri yere düşmüş. Bak öteki çocuk ona bakıyor. Bu fotoğrafta resmi küçük parçalara ayrılmış, kopartılmış bir çocuk görüyorsun. Çocuk annesine arkadaşının resmini yırttığını söylüyor. Uzman her fotoğrafla ilgili çocuğun ne düşündüğünü ve ne hissettiğini soruyor. Cevapları kabul (presence) ve yokluk-red (absence) diye kodluyor. İlkine 1 puan, ikincisine 0 puan veriyor. Böylece 22 çocuktan 88 cevap alıyor. İkinci aşamada, 7-8 yaşındaki kırk çocuğun kendi bilişsel cevaplarını başkalarının üzüntüleriyle karşılaştırarak açıklamaları isteniyor. 12 tane senaryo hazırlanıyor. Başkalarının pozitif ya da negatif başına gelen olaylarla ilgili bu senaryolar. . Bunların 8 tanesi negatif ve 4 tanesi pozitif deneyimler. Mesela arkadaşın köpeğini çok seviyor. Köpeğinin tüylerinden dolayı derisinde bir takım kaşıntılar oluyor. Doktoru köpeklerle karşı alerjisi olduğunu, köpeklerini satmaları gerektiğini söylüyor. Ya da sınıfındaki hemen herkesi on vitesli yeni bir bisikleti olan bir kızın çevresinde toplanmış şekilde buluyorsun. Her senaryo çocuğa okunduktan sonra mümkün olduğunca serbest şekilde düşündüklerini aktarması isteniyor. Söylenenler bir teybe kaydediliyor. Her iki çalışmada da, temsili hükümlerin çocukların prososyal ve saldırgan davranışları ile üzüntülü akranlarını kabullerine ilişkin bağlantıyı ortaya koyduğu kabul edilmektedir. Tamamen bağlantılı olmasa da bulgular üç tip temsili hükmün (representational biases) anlayışlı davranışlarla düşük seviyede, üzüntülü akran kabulüyle de oldukça ilişkili olduğunu göstermektedir.

- Zihni temsili mağdur problemleri (mağdurlarla ilgili dolaylı anlatıma ait fikir beyan edilmeyen)
- Zayıflatıcı-azaltıcı duygusal manalı problemler

- Abartılı negatif görünümlü problemler

Birinci çalışmanın bulgularına baktığımızda kızların erkeklere oranla daha prososyal oldukları, erlerin de kızlara nazaran daha agresif oldukları bulunmuş. Perspektif almada yaşa bağlı olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş. Büyük çocuklar, daha prososyal davranışlar alabiliyorlarmış, küçüklere göre. Temsili hükümler ile agresif davranışlar arasında ilişki bulunmamıştır. Agresif davranışlar hem hiperaksiyon ve etkilesizleştirme hükümleriyle ilişkili bulunmuştur. Perspektif alma ile sıkıntılı akranlarını yüksek düzeyde kabul arasında ilişki bulunmuş ancak, agresif ve prososyal davranışlarla ilişki bulunmamıştır. İkinci çalışmanın bulgularına baktığımızda, cinsiyet farklılığının iki durumda anlamlı farklılık gösterdiğini görüyoruz. Sözlü redde ve agresif davranışlarda erkekler kızlardan daha fazla puan almışlar. Hiperaksiyon cevapların üzüntülü akranları kabul, prososyal ve agresif davranışlarla ilişkisi anlamlı ilişkisi bulunmamaktadır. Problemleri ve betimlenen durumlardaki şiddeti normal seviyede aktaran çocuklara nazaran, olaylardaki mağdurların negatifliklerini hiç girmeyen veya bu negatiflikleri olduğundan fazla abartan çocukların sıkıntılı akranlarını kabul düzeylerinin daha az, daha az prososyal ve daha çok agresif oldukları saptanmıştır.

Thompson ve Gullone (2008), empatinin normal gelişimi gençlerde sağlıklı ve duygusal yükümlülüklerin gerekliliğini önerir. Empatinin uzlaşma seviyeleri hayvani şiddet davranışını da içeren antisosyal davranışların yükseliş meyiline bağlıdır. Önceki bulgular, ailedeki bağlanmanın doğal olarak empati gelişimi ile ilişkili olduğunu meydana çıkarmıştır. Bu ilişki, hem doğal prososyal hem de potansiyel agresiflik gibi antisosyal davranışları kapsayan ifadeleri önceden haber veren türlü sonuç davranışlarına ilişkin rol oynamayı göstermektedir. Bu çalışma 281 on iki ile on sekiz yaş arasındaki örneklerle bu ilişkiler sınımlanmıştır. Amaçlar, hem insanlarda hem hayvanlarda empati ve bağlanmanın antisosyal ve prososyal davranışları önceden haber veren rolleri içeriyor. Ayrıca empatinin bu ilişkideki arabuluculuk rolü de araştırılmıştır. Bağlanma ve empati, hem kişisel hem de kombinasyon olarak

haber verici prososyal ve antisosyal davranışlarla anlamlı bulunmuştur. Ayrıca, empatinin, bağlanma ve insanın yönlendirdiği prososyal davranışla, hayvanlardaki insanı davranışlarla, ve içgüdüsel hayvani şiddetle arasındaki ilişkide arabulucu bir rol oynadığı bulunmuştur.

Strayer ve Roberts (1997), “Çocukların Kişisel Perspektifleri ve Empatileri: Diğer İnsanlara Gösterdikleri Yakınlık Belirtileri” isimli çalışmada, çocukların diğer insanlara karşı tercih ettikleri fiziksel yakınlık ile hem bu insanlara karşı gösterdikleri tepkisel (responsive) empati hem de daha genel empatik becerileri arasındaki ilişkiyi saptamaktadır. 5, 9 ve 13 yaşlarındaki 73 çocuk ile çalışılmıştır. Çocukların tepkisel empatisinin miktarı ile o kişiyle fiziksel yakınlık tercihi arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişkinin yaşla birlikte güçlendiği görülmüştür. Belli bir kişiye karşı gösterilen tepkisel empatiden farklı olarak çocukların genel empati becerisi ile tercih edilen fiziksel yakınlık arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Bush, Mullis ve Mullis (2000), suç işleyen gençler ile işlemeyen gençlerin empati düzeylerindeki farklılıklarını tespit etmiştir. 12-18 yaş arası 109 suç işlemiş genç ile 15-19 yaş arası 66 suç işlememiş genç ile çalışılmıştır. Suç işleyen gençler ile suç işlemeyen gençler arasında empatinin bilişsel ögesi olan karşısındakinin duygularını anlamada fark bulunmazken empatinin duyusal boyutu olan karşısındakinin duygularına uygun tepki vermede fark olduğu bulunmuştur. Suç işleyen gençler karşısındakilerin duygu durumuna göre tepki verememektedir.

Toussaint ve Webb (2005), empati düzeyinin cinsiyete göre değişip değişmediğini ve bağışlayıcılık-empati-cinsiyet değişkenlerinin ilişkisini incelemiştir. 127 tane yetişkin ile çalışılmıştır. Araştırma verileri analiz edildiğinde, kadınların empati düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu ancak bağışlayıcılık düzeyinin cinsiyete göre değişiklik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca erkeklerde empati düzeyi ile bağışlayıcılık düzeyi arasında olumlu yönde ilişki bulunurken kadınların empati düzeyleri ile bağışlayıcılık düzeyleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Joireman (2004), insanların davranışlarının nedenlerine karmaşık açıklamalar getirmeyi tercih etme ya da karmaşık yüklemeler yapma, olayı farklı açılardan ele alarak birçok faktörün etkisi ile açıklama davranışı ile empatik ilgi düzeyi arasındaki ilişkiyi saptamıştır. 180 tane üniversite öğrencisi ile çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda, diğer öğrencilere kıyasla insanların davranışlarının nedenlerini anlamaya çalışırken birçok faktörün etkisini göz önünde bulundurmaya tercih eden ve dolayısıyla davranışlara basit açıklamalar yerine karmaşık açıklamalar getirmeye çalışan öğrencilerin empatik ilgi düzeylerinin diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

de Wied, Goudena ve Matthys (2005), davranış bozukluğu olan çocuklarla, davranış bozukluğu olmayan çocukların empatik tepki düzeylerini karşılaştırmak ayrıca davranış bozukluğu olan çocukların olumsuz durumlarda verdikleri empatik tepkilerle, olumlu durumlar karşısında verdikleri empatik tepkilerin, düzeyini karşılaştırmak amacıyla çalışma yapılmıştır. 8-12 yaş arası davranış bozukluğu olan erkek çocuk ve normal çocuklar ile çalışılmıştır. Sonuç olarak davranış bozukluğu olan çocukların hem olumlu hem de olumsuz durumlar karşısında empatik tepki, cevap düzeyleri normal çocuklara göre daha düşüktür. Davranış bozukluğu olan çocuklar olumlu ya da olumsuz durum ayrımı yapmaksızın her durumda düşük düzeyde empatik tepki vermektedirler.

Jolliffe ve Farrington (2004), duyuşsal empati düzeyinin düşük olması ile suç işleme arasında güçlü bir ilişki bulmuştur. Yüksek duyuşsal empati ile suç işleme arasında düşük bir ilişki bulmuştur. Empati düzeyi ve suç işleme arasındaki ilişki, şiddet suçu işleyenler söz konusu olduğunda güçlü, cinsel suç işleyenler söz konusu olduğunda ise düşük olmaktadır. Ayrıca, yaşlı insanlara oranla genç insanlar ele alındığında empati düzeyi ile suç işleme arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır.

Sonuç

Kültürler, içerisinde yaşayan insanlara değerler aktarırlar. Bu değerler o insanların yaşantısında çok önemli bir yer tutar. İnsanlar için kültürel değerler varlıklarının bir göstergesi olarak yer alır. Dolayısı ile bir kültürün değerleri ile diğer kültürü anlamaya çalışmak yanlış olur. Kültürü, o kültürün kendi değerleri ile anlamaya çalışmak –kültürel relativizm- kültürel iletişimin ve kültürel empatinin kapısını açar. Empati kuran bir insanın diğer insanı anlama olasılığı empati kurmayan bir insana göre daha fazladır. Empati kuran kişiler, empati kurmayanlara göre daha iyi arkadaşlık ilişkileri geliştirirler, diğer insanlarla daha iyi anlaşır ve daha az çatışma yaşarlar. Bir insanın diğer insanı yargılaması, çatışmalara, ayrışmalara ve sürtüşmelere yol açabilir. Empati kurmak ise, diğer insanı içerisinde bulunduğu koşullara göre değerlendirmeyi içermektedir. Bu da empati kuran ile empati kurulan kişi arasında yakınlaşmaya ve kişisel mesafelerin azalmasına yol açar (Özbek, 2004, 1).

Sosyalleşme süreci içinde özellikle annenin davranışlarının çocuktaki empatik becerinin gelişiminde önemli bir yerinin olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmalar, empatik becerisi yüksek annelerin çocuklarının, düşük düzeyde empatik beceriye sahip annelerin çocuklarına göre, duygusal açıdan daha tepkisel olduklarını ortaya konmuştur. Ayrıca bu çocukların zor durumdaki kişilere yardım etmeye daha istekli davrandıkları gözlenmektedir (Barnett, 1990 akt. Körükçü, 2004:34).

Ebeveynleri, çocuklarının gelişim dönemleri, onlarla kuracakları iletişim biçimleri ve empatik anlayış hakkında bilgilendirerek topluma sağlıklı bireyler kazandırabilmeleri için desteklenmek gerekmektedir. Bu amaçla psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, aile danışma merkezleri, anne-baba okulları yaygınlaştırılmalı ve işlevsel hale getirilmelidir. Aileden sonra birey üzerinde etkili bir kurum olan okulda da, çocukların ve ergenlerin gelişim dönemleri göz önüne alınarak kişisel, sosyal yönden uyumlu, etkili

iletişim becerilerine sahip, bağımsız bireyler olarak yetişmelerine önem verilmelidir (Köksal, 2000).

Empatinin öğretilabilir bir beceri olduğu göz önüne alınarak öğretmenlere empatik anlayış becerilerini geliştirmeye yönelik hizmetiçi eğitim programlarının hazırlanmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Rol oynama yöntemi, empati becerisinin kazanılmasında etkili olabilir. Bu yöntem ile esnek düşünme, başkalarını anlama yeteneği geliştirilerek öğrenme sürecinde motivasyon arttırılabilir. Ayrıca, film ve benzer eğlenceli etkinlikler ile empati eğitiminde etkili olmaya gayret edilmelidir (Pala, 2008). Öğrencilere empatinin ne olduğunu, nasıl geliştirileceğini, başkalarının ve kendilerinin farklı duygusal durumlarını nasıl tanımlayacakları ve başkalarına nasıl olumlu cevap verebileceklerini öğretmeyi amaçlayan bilişsel bir yaklaşım, çocukların empatik algılamalarını ve becerilerini geliştirir (Black ve Phillips, 1982; Herbek ve Yammarino 1990; Kalliopuska, 1993; Kremer ve Dietzen, 1991; Pecukonis, Perry, Bussey ve Freiberg, 1981 akt. Cotton, 2001). Öğrencinin kendisini doğru anlaması ve doğru ifade edebilmesi için empatik anlayışın sergilendiği empatik sınıf ortamına ihtiyaç vardır. Empatik sınıf anlayışının baskın olduğu bir sınıfta öğretmenin, öğrencileri kendi bakış açısı doğrultusunda yönlendirmeden, kendi görüşlerini öğrencilere empoze etmeden her öğrenciyi olduğu gibi içtenlikle kabul etmesi gerekir (Murat, Özgan ve Aslantaş, 2005). Empatik sınıf atmosferinin oluşturulduğu bir ortamda yer olan birey; gelişmeye daha açık, savunmasız, daha sosyal ve yapıcı olur. Böylece birey kendini daha güvenli bir ortamda hissederek istedik davranışlar gösterecektir. Bu ortamdan yoksun geleneksel eğitim anlayışının hüküm sürdüğü sınıflarda öğrenci hep bir başkasının istediği birileri olmaya çalışacak, bu da mümkün olmadığı için öğrenci sınıf ortamında bulunmaktan zevk almayacak, ruhsal dengesi bozulacak, okulu itici, katı kuralların sergilendiği bir yer olarak görüp işi savaştıracak ve sonuçta başarısız olacaktır. Başarısız olan öğrenci başarısızlığı kabullenerek, sorumsuz ve üretken olmayan bir birey olacaktır (Özgan, 1999, 3). Çağdaş

gelişmiş ülkelerde empati, sosyal bilgiler öğretimi çerçevesinde öğrencilerde geliştirilmesi hedeflenen becerilerden biri olarak öğretim programlarında yer bulmuştur (Kabapınar, 2005).

Eğitmcilerin öğrencileri, başkalarını anlama ve onların ihtiyaçları hakkında düşünmeye sevk etmeleri, öğrencilerin sorumluluklarını ve empatik duygularını harekete geçirir. Empati eğitimi araştırmaları, çocukların belli bir yönde davranmaları yönünde zorlanmalarından ziyade, öğretmenlerin istenilen şeyleri modellemesi durumunda bunları yapmaya daha kolay adapte olduklarını göstermiştir (Kohn,1991; Kremes ve Dietzen, 1991 akt. Cotton, 2001).

Ünal (2007), insan gelişim sürecinin en kritik geçiş dönemlerinden birini oluşturan ve empatinin temellerinin atıldığı erken çocukluk döneminde çocukların gelişiminde önemli role sahip olan anne-babaların, çocuklarını empatik olarak destekleyebilmeleri sağlıklı bir benlik algısının gelişimi için önem taşımaktadır. Anne-baba ve eğitimcilerin çocuklara empatik davranarak ve söylediklerini kendileri uygulayarak iyi birer model olmaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra, çocuklarla sevgi ve güven ilişkisi kurmaları, çocukların duygularını anladıklarını ve hissettiklerini onların duygularını tanımlayarak ve kabul ederek ifade etmeleri, çocuklara davranışlarının başkaları üzerindeki etkisinden bahsetmeleri, onlarla başkalarının ne hissettikleri hakkında konuşmaları, çocukların başkalarını kabul etmeleri ve onlara güvenmeleri konusunda desteklemeleri empatinin gelişiminde önemli görülmektedir. Ayrıca çocuklara sorumluluk vermek, çocukları ihtiyacı olan kişilere yardım etmeyi amaçlayan organizasyonlara yönlendirmek, çocukların toplum yararına faaliyetlere katılmalarını teşvik etmek, eğitici drama çalışmaları ve dramatik oyun yolu ile çocukların duygularını ifade etmelerine ve tanımlarına yardımcı olmak, rol oynama ve özdeşim kurmanın özel bir şekli olarak engelli olanları anlama egzersizleri yapmak, çocukların empati düzeylerini artırdığı bilinen müzik etkinlikleri ile bitki yetiştirme ve hayvan

besleme gibi uğraşlarını teşvik etmek empatik becerilerinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Empati, bir insanın kendisini diğer insanın yerine koyması, onun düşünce ve duygularını doğru olarak algılaması durumudur. Hekim-hasta ilişkisi, empatinin çok önemli olduğu bir süreçtir. Bu süreçte, görüşmeler sırasında edinilen izlenimler, sorunun tanımı ve çözümü açısından oldukça önemlidir. Hekimin hastasına aktardığının hasta tarafından ne kadar anlaşılabilirdiğinin önemi büyüktür. İyi iletişim becerilerine sahip doktorlar, hastalarının problemlerini daha doğru bir şekilde ortaya koyabilmekte; hastalarının uyum ve memnuniyetini daha fazla sağlayabilmekte; mesleki memnuniyetlerini artırırken iş streslerini azaltabilmektedirler (Kutlu, Çolakoğlu ve Pay-Özgüvenç, 2010:127). Sporda özellikle futbolda şiddet ülkemizde ve dünyanın birçok ülkesinde önemli sorunlardan biridir. Sırf başka takım tuttuğu için insanların öldürüldüğü, linç girişiminde bulunduğu, tribünlerden sahaya başkalarını sakatlayacak maddeler atıldığı, şampiyonluk olduğunda kutlama yapanların dövülüp sakatlandığı hatta bıçaklanıp öldürüldüğü, sadece karşı takımın formasını giydiği için 5 yaşındaki bir çocuğun tüm tribün tarafından yuhalandığı hakaret edildiği günümüzde spor ile empati kavramlarını birleştirebilirsek önemli bir adım atmış oluruz. Sadece çocuklara ve bayanlara özel olarak oynatılan maçlarda bile kötü sözlerin sarfedildiği bir dünyada kadın erkek, yaşlı genç, çoluk çocuk tüm halkımızın empati becerilerinin geliştirilmesi gerektiği çok açık bir gerçektir. Takım sporlarında ve bireysel branşlarda da başarının anahtarı olan empatiyi kavramak, kavratmak ve uygulamak için öncelikle her kişi kendinden yola çıkmalıdır. Ancak bu şekilde yepyeni aydınlık bir geleceğe ulaşma umudu taşınabilir. İlkokuldan itibaren beden eğitimi derslerinde yapılan yarışmalarda oyunlarda yenen takım oyuncularının yenilenen tarafından tebrik edilmesi, kazananların diğerlerinin duygularını hissederek rencide edici ve aşırı davranışlardan kaçınması sağlanabilir. İçinde bulunduğumuz zaman diliminde ülkesinde savaş olduğu için vatansız kalıp başka yurtlara yerleşen

insanlara karşı hoşgörülu olmak, barış içinde yaşamak empati eğitimleriyle daha kolay gerçekleştirilebilir. Dilini bilmediği bir ülkede hiç arkadaşı olmayan bir ocuk olmak, hiç komşusu olamayan bir anne olmak ya da oyuncadı, evi, elbisesi bile olmayan bir göçmen olmak...bu roller öğrencilere ve ailelerine eğitimlerle defalarca geliştirilmesi için uygulanırsa farklı dili de konuşsa karşısındakini kabul ettiğini, onu anladığını insan çok rahat hissetirebilir. Global dünyada olması gereken öğretmenlerin, anne babaların empati kurabilen bireyler yetiştirmeyi başarmasıdır.

KAYNAKÇA

Anastassiou-Hadjicharalambous X., D. Warden (2007). Convergence between Physiological, Facial and Verbal Self-Report Measures of Affective Empathy in Children. *Infant and Child Development*, 16: 237-254

Alisinanoğlu, F., Köksal, A. (2000). Gençlerin Ben Dumlari (Ego State) ve Empatik Becerilerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18: 11-16.

Barr J. J., Ann Higgins-D'Alessandro Adolescent (2007). Empathy and Prosocial Behavior in the Multidimensional Context of School Culture. *The Journal of Genetic Psychology*, 1-68(3), 231-250

Barut, Y. (2004). Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Empatik Eğilim Düzeyleri İle Çatışma Eğilimi Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *XII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6-9 Temmuz 2004, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.

Bengtsson, H. and Gun E. B. Persson (2007). Young children's representations of peers' distress: Associations to children's functioning and acceptance of distressed peers. *Scandinavian Journal of Psychology*, 48, 203-213

Bryant, B. (1982). An Index of Empathy for Children and Adolescents, *Child Development*, 53(1), 413-425.

Cooper, B. (2002). *Teachers as Moral Models? The Role of Empathy in Teacher/Pupil Relationships*. Leeds Metropolitan University.

Cooper, H. Dilek D. (2007). Türkiye ve İngiltere'de İlköğretim Öğrencilerinin Tarihsel Sorgulama Süreçleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Empatik, Eleştirel ve Yaratıcı Düşünme . *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB) Dergisi*. 7(2).

Cornell A. H., Paul J. Frick (2007). The Moderating Effects of Parenting Styles in the Association Between Behavioral Inhibition and Parent-Reported Guilt and Empathy in Preschool Children. *University of New Orleans. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36(3), 305-318

Coşkun-Keskin, S. (2007). Sosyal Bilgiler Derslerinde Empati Becerilerine Dayalı Öğretim Tekniklerinin Kullanılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Cotton, K. (2001). *Developing Empathy in Children and Youth*. Northwest Regional Educational Laboratory. School Improvement Research Series.

de Wied M, et all (2005). Empathy in Boys with Disruptive Behavior Disorders. *Child Psychol Psychiatry*. 46(8):867-880.

Dökmen Ü. (1988) Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama İle Gelistirilmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1-2), 155-190

Dökmen Ü. (2002) *İletişim Çatışmaları ve Empati* (19. Baskı). İstanbul: Sistem.

Dökmen Ü. (2005) *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul:Sistem.

Dökmen, Ü. (2006) *İletişim Çatışmaları ve Empati* (36 Baskı). İstanbul: Sistem.

Duru, E. (2002). Öğretmen Adaylarında Empatik Eğilim Düzeyinin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(29), 21-35.

Gini, G. P. Albiro, B. Benelli, and G. Altoe (2007). Does Empathy Predict Adolescents' Bullying and Defending Behavior?". *Aggressive Behavior*. 33: 467-476.

Goleman, D. (1989). *Duygusal Zeka*, İstanbul: Varlık.

Goleman, D. (2004). *Lideri Lider Yapan Nedir?*, İstanbul: Mess.

Hinnat, J. B. and M. O'Brien (2007). Cognitive and Emotional Control and Perspective Taking and Their Relations to Empathy in 5-Year-Old Children. *The Journal of Genetic Psychology*, 168(3), 301-322

Jolliffe, D. et all (2004). Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis, *Aggression and Violent Behavior*, 9, 441-476.

Kabapınar, Y. (2005). Uygulama ve Değerlendirme Ölçütleriyle Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Bir Öğretim Yöntemi Olarak Empati. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (9), 119-142.

Kabapınar, Y. (2004). İlköğretimdeki Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılacak Bir Öğretim Etkinliği Olarak Resim Çizimi Yoluyla Empati. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20:85-100

Kabapınar, Y. (2002). *Bir öğretim yöntemi olarak sosyal empati. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem.

Kahraman, H. (2007). Empatik Beceri Eğitiminin Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Empatik Becerilerine ve Sorun Davranışlarına Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kahraman H., Akgün S. (2008). Empati Becerileri Eğitiminin Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Empati Becerilerine ve Sorun Davranışlarına Etkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*: 15 (1).

Keçeci, A., Taşocak, G. (2009). Öğretim Elemanlarının İletişim Becerileri: Bir Sağlık Yüksekokulu Örneği, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2(4), 131-136.

Kochanska, G. (2003). Emotional Development in Children with Different Attachment Histories: The First Three Years. *Child Development*, 72(2): 474-490, March/April 2001. Version of Record online: 28 JAN 2003 DOI: 10.1111/1467-8624.00291

Kolayış, H., Yiğiter, K. (2010). Kocaeli İlinde Görevli İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Çalışan Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Empati Becerilerinin İncelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2(2), 562-578.

Köksal, A. (2000). Müzik Eğitimi Alma, Cinsiyet ve Sınıf Düzeyi Değişkenlerine Göre Ergenlerin Empatik Becerilerinin ve Uyum Düzeylerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18: 99-107

Körükçü, Ö. (2004). Altı Yaş Grubundaki Çocukların Özsaygı Düzeyleri ile Anne Empatik Becerilerinin İncelenmesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kutlu, M., Çolakoğlu, N., ve Pay-Çolakoğlu, Z. (2010). Hasta Hekim İlişkisinde Empatinin Önemi Hakkında Bir Araştırma. *T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlıkta Kalite ve Performans Dergisi*, 1(2).

Labay E. L. and Walco, G. A. (2004). Brief Report: Empathy and Psychological Adjustment in Siblings of Children with Cancer. *Journal of Pediatric Psychology*, 29(4): 309-314.

Liff, S. B. (2003). Social and Emotional Applications for Developmental Education. *Journal of Developmental Education*, 26: 28-34.

Mert, H. Sezgin, D. (2011). Geleneksel ve Probleme Dayalı Öğrenim Modeliyle Öğrenim Gören Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerinin İncelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14:1.

Mete S. ve Gerçek E. (2005). PDÖ Yönetimiyle Eğitim Gören Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Becerilerinin İncelenmesi, *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9(2): 11- 17.

Murat, M., Özgan, H. Arslantaş, H.B. (2005). Öğretmen Adaylarının Öğretim Elemanlarının Empatik Tutumlarına İlişkin Algıları İle Ders Başarıları Arasındaki İlişki. *Milli Eğitim Dergisi*, 33(168).

Nesdale, N., Griffith, J., Durkin, K., Maass, A. (2005). Empathy, Group Norms and Children's Ethnic Attitudes. *Journal of Applied Developmental Psychology: An International Lifespan Journal*, 26(6), 623-637.

Oğuz, V. (2006). Altı yaş grubundaki çocukların bakış açısı alma becerileri ile anne babaların empatik becerilerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Bölümü.

Öz, F. (1992) *Hemşirelerin Empatik Beceri ve Eğilim Düzeyine Eğitimin Etkisi*, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara

Özgan, H. (1999). “*Lise Öğrencilerinin Algılanan Empatik Sınıf Atmosferi Tutumları ile Başarı ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Önder A., Gülay H. (2007). *Annelerin Kabul Red Düzeyi İle Çocukların Empati Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 2(22).

Özbek, M. F. (2004). *Toplumsal Yaşamda Empati*. *Akademik Bakış Uluslar arası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 1, 1-16.

Öztürk, F. ve ark. (2004). *Antrenör ve Hakemlerin Empati Durumlarının Araştırılması*. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, II(1), 19-25.

Pala, A. (2008). *Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma*. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 1- 14.

Pınar G., Pınar T. (2009). *Yeni Doğum Yapmış Kadınların Empatik İletişim Beklentilerinin Ebe/Hemşireler Tarafından Karşılama Durumu*. *Tıp Araştırmaları Dergisi*, 7(3): 132- 140.

Radke-Yarrow, M., Zahn-Waxler,C. (1984). *Roots, motives and patterns in children's prosocial behavior*. E. Staub (Ed.) *Development and maintenance of prosocial behavior*. New York: Plenum.

Sabancıoğulları ve ark. (2007). *Entegre Eğitim Programında Öğrenim Gören Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerinin Yıllara Göre İncelenmesi*. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(2), 1-6.

Sezen-Balçıkkanlı, G., Yıldırım İ. (2011). Profesyonel Futbolcuların Sportmenlik Yönelimleri ve Empatik Eğilim Düzeyleri. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, IX(2), 49-56.

Strayer, J., W. Roberts (2004). "Children's Anger, Emotional Expressiveness, and Empathy: Relations with Parents' Empathy, Emotional Expressiveness, and Parenting Practices". *Social Development*, 13, 2,

Strayer, J. W. Roberts (1997). Facial and Verbal Measures of Children's Emotions and Empathy . *The International Society or the Study of Behavioural Development*.

Toussaint L., Webb J. R. (2005). "Gender Differences in The Relationship Between Empathy and Forgiveness". *The Journal of Social Psychology*, 145(6): 673-685

Uğur A. (2007). *Oluşturmacı Sosyal Bilgiler Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Tekniği Kullanımının Öğrencilerin Empatik Düşünme Becerilerine Etkisi: Bir Eylem Araştırması*. "Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi". Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Bölümü Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretimi Bilim Dalı:İstanbul.

Ünal F. (2007). Çocuklarda Empatinin Gelişimi: Empatinin Gelişiminde Anne-Baba Tutumlarının Etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 176.

Ungerer J. A. et all (1990) The early development of empathy: Self-regulation and individual differences in the first year. *Motivation Emotion*, 14: 93-106.

Valiente, C. et all (2004). Prediction of Children's Empathy-Related Responding From Their Effortful Control and Parents' Expressivity. *Arizona State University Dev. psychol.* 40 (6):911-926

Volbrecht, M. et all (2007). Examining the Familial Link Between Positive Affect and Empathy Development in the Second Year. *The Journal of Genetic Psychology*, 2007, 168(2),105-129

Voltan-Acar, N. (1992). Modelden Öğrenme Ve Üç Sandalye (Rol Oynama) İle Terapotik Beceri Eğitimi ve Sonuçları. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7: 79-83

Walker L. O., Cheng C. Y. (2007). Maternal Empathy, Self-Confidence, and Stres as Antecedents of Preschool Children's Behaviour Problems. *JSPN*, 12(2).

Wied, M., et all (2007). Empathy and Conflict Resolution in Friendship Relations Among Adolescents. *Aggressive Behavior*, 33: 48-55.

Wilson, HS., Kneisl, C. (1988). *Psychiatric Nursing* (3rd. Ed. Press). New York. Addison-Wesley-Menlo Park, CA: Addison-Wesley

Whirter J. M., Acar N. V. (1998). *Çocukla İletişim*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Whittaker, M. et all (2006). Sexual knowledge and empathy: A comparison of adolescent child molesters and non-offending adolescents. *Journal of Sexual Aggression*, 12, (2): 143-154.

Yıldırım, İ. (1992). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğrencileri ile Psikoloji Programı Öğrencilerinin Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7: 193-208.

Yılmaz, İ. ve Akyel, Y. (2008). Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Empatik Eğilim Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 9 (3): 27-33.

Yüksel, A. (2004). Empatik Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVII (2), 341-354.

Zekioğlu, A., Tatar, A. (2006). Üniversitede Eğitim Gören Futbolcuların Empatik Becerilerinin Kişilik Özellikleriyle Karşılaştırılması. *Sportre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, IV(4), 135-138.